

Van schandalisering, naar normalisering, tot strategische redenering

Een kwalitatief onderzoek naar de interpretatie van extreemrechts
gedachtegoed in de documentaire *Eigen Volk Eerst*

Student Naam: Noor Gatsonides

Studentnummer: 667370

Supervisor: Chris Aalberts

Master Media Studies – Media & Journalistiek
Erasmus School of History, Culture and Communication
Erasmus University Rotterdam

Master Thesis
27 juni, 2024

Word Count: 19453

Abstract

Media vertonen een toenemende meegaand ten opzichte van rechtsextremisme. Waar zij voorheen een demarcatiestrategie hanteerden, passen zij nu een confrontatie- en accommodatiestrategie toe. Hier worden extreemrechtse ideeën en figuren zonder voldoende kritiek gepubliceerd en als gelijkwaardig gepresenteerd aan die van mainstream partijen. Dit gebeurt onder het mom van het objectiviteitsparadigma, dat media rechtvaardigen als essentieel voor goede journalistiek. Hierdoor worden deze ideeën en actoren, die voorheen als te extreem werden beschouwd, steeds normaler en aanvaard in de mainstream politiek en samenleving. Dit is problematisch omdat deze ideologie de democratie verwerpt en haat jegens minderheden vergroot.

In dit onderzoek dient de documentaire *Eigen Volk Eerst* als uitgangspunt, omdat deze expliciet een platform biedt aan rechtsextremisme en het objectiviteitsparadigma hier sterk aanwezig is. De centrale onderzoeksvraag is: Hoe interpreteert het publiek de documentaire *Eigen Volk Eerst*? En in hoeverre draagt deze interpretatie bij aan de normalisering van extreemrechts gedachtegoed?

Om hier antwoord op te geven, is een kwalitatief receptieonderzoek uitgevoerd waarin individuele diepte-interviews zijn afgenomen met twaalf respondenten, geselecteerd op basis van hun politieke voorkeur (VVD- en PVV-stemmers). Tijdens de interviews werden vier fragmenten uit de documentaire getoond en besproken. De thematische analyse van de interviews toont aan dat respondenten een combinatie van een accommodatiestrategie en confrontatiestrategie hanteren, met een neiging naar accommodatie. Er ontbrak echter een demarcatiestrategie. Deze bevindingen tonen aan dat extreemrechtse opvattingen en sprekers door de respondenten als normaal en legitiem werden beschouwd.

De conclusie van het onderzoek is dat de documentaire *Eigen Volk Eerst* een normaliserende werking heeft op de interpretatie van het publiek ten aanzien van het rechtsextremisme. Dit is representatief voor de bredere rol van media in de samenleving. Het onderstreept de gevolgen van het strikt gehanteerde objectiviteitsparadigma, omdat hierdoor het stigma van rechtsextremistisch gedachtegoed wordt verminderd en dit gedachtegoed geïntegreerd raakt in het publieke debat. Dit roept de vraag op in hoeverre het objectiviteitsparadigma een gerechtvaardigd argument is voor media, aangezien het ten koste gaat van de democratie en racistische discours en praktijken legitimeert. Om normalisering tegen te gaan, moeten media strategische weerstand bieden en continu context en feiten verstrekken over de aard en vaak onjuistheid van deze opvattingen: 'voorlichting'.

Toekomstige studies moeten zich richten op gedetailleerd onderzoek naar de micro-mechanismen die een rol spelen in de interpretatie, zoals persoonlijke ervaringen, sociale afstand en charisma van een actor, om een dieper inzicht te krijgen in het normaliseringproces van een individu.

Daarnaast moet toekomstig onderzoek zich richten op natuurlijke settings, waardoor normalisering in een representatieve omgeving wordt getoetst.

SLEUTELWOORDEN: *Normalisering, Rechtsextremisme, Media, Objectiviteitsparadigma, Eigen Volk
Eerst, Interpretatie*

Inhoudsopgave

Abstract	2
1 Introductie	6
1.1 <i>Normalisering</i>	7
1.2 <i>Relevantie</i>	8
1.3 <i>Opzet van het onderzoek</i>	9
2 Theoretisch kader	10
2.1 <i>Verruiming van het Overton-venster</i>	10
2.2 <i>Een complex begrip</i>	10
2.2.1 <i>Rechtsextremisme</i>	11
2.2.2 <i>Radicaal-rechts</i>	12
2.2.3 <i>Populisme</i>	13
2.2.4 <i>Deelconclusie: populisme en radicaal- en extreemrechts</i>	14
2.2.5 <i>Denkbeelden en ideologieën</i>	14
2.2.6 <i>Operationalisering</i>	18
2.3 <i>De rol van media</i>	19
2.3.1 <i>Normalisering</i>	21
2.3.2 <i>Deelconclusie: Demarcatie, confrontatie en accommodatie</i>	22
3 Methode	24
3.1 <i>Receptieonderzoek</i>	24
3.2 <i>De streekproef</i>	25
3.3 <i>Fragmenten</i>	26
3.3.1 <i>Selectiecriteria</i>	27
3.3.2 <i>Topiclijst</i>	28
3.4 <i>Data-analyse</i>	31
3.5 <i>Geldigheid en betrouwbaarheid</i>	32
4 Resultaten	34
4.1 <i>De Nederlandse cultuur</i>	34
4.2 <i>Immigratie en seksualiteit</i>	37
4.3 <i>Marokkaanse gemeenschappen in Nederland</i>	40
4.4 <i>Omvolking en bedreiging</i>	44
4.5 <i>De maatschappij</i>	46
5 Conclusie	50
5.1 <i>De hoofdvraag</i>	50
5.2 <i>Theoretische reflectie</i>	52
5.3 <i>Beperkingen en vervolgonderzoek</i>	55

6	Literatuurlijst.....	57
7	Bijlage A	62
8	Bijlage B	70
9	Bijlage C.....	72
10	Bijlage D	73

1 Introductie

Journaliste Sahar Meradji gaat in de documentaire *Eigen Volk Eerst* in gesprek met personen die volgens de Algemene Inlichtingen- en Veiligheidsdienst (AIVD) als rechts-extremist worden beschreven. Eén van de sprekers is Iem al Biyati, voorzitter van de Jongerenorganisatie Forum voor Democratie (JFvD). In de documentaire leidt zij een verstoring van een voorleessessie door twee dragqueens:

Als je hier om je heen kijkt, zijn het best wel normale jongeren die denken; we maken ons een beetje zorgen over het verloop van dit land. Ik denk dat wij wel gewoon een heel normale mening hierin hebben. Dat is iets wat ik gemerkt heb de afgelopen jaren, iets wat eigenlijk tien jaar geleden, zelfs vijf jaar geleden, werd gezien als normaal... Dat is nu radicaal, nazistisch en fascistisch.

De documentaire toont nog kort de demonstratie, waarbij demonstranten roepen: “Haal de pedo’s van de straat.”

In de documentaire ontkent al Biyati dat er binnen Forum voor Democratie (FvD) fascistisch gedachtegoed aanwezig is en beschrijft ze de standpunten van de partij als “heel normaal”. Echter, er wordt niet vermeld dat Iem lid was van een groepsapp waarin fascistische, homofobe en antisemitische berichten werden gedeeld. Opvallend in de documentaire is dat Iem al Biyati zich zorgvuldig en genuanceerd uitdrukt, vaag blijft en zich niet direct tegen migranten keert. Ze verwerpt nadrukkelijk geweld en stelt dat vreemdelingenhaat niet bij de partij hoort. Ze herkent zich niet in de definitie van rechtsextremisme en ziet dit ook niet terug in haar partij.

We zien in een ander fragment hoe Iem zonder moeite een groep jongemannen drilt tijdens het trainingskamp van FvD. Naast het trainen, filosoferen zij op het kamp over politiek. Een nationalistische jongen neemt het woord: “Hoe begint een revolutie? Door retoriek, door theorie, door propaganda. Zo belangrijk.” Hij bespreekt het *Overton-venster*, dat verwijst naar het scala aan politieke ideeën dat binnen een samenleving als acceptabel wordt beschouwd voor openbare discussie (Wright, 2019, p. 1-2). Volgens de jongen is het Overton-venster naar links getrokken: “Dus eigenlijk de ideeën waaraan we vasthouden, zijn eigenlijk helemaal niet zo extreem. Het zijn de normaalste ideeën. Dus ga je zelf ook niet profileren als extremist. Hoe kunnen we het Overton-venster weer naar onze kant trekken?”.

Rechts-extremistische groepen streven openlijk naar het verschuiven van het Overton-venster. Volgens de AIVD heeft het rechts-extremistische narratief als doel om het in wezen antidemocratische gedachtegoed, dat onder meer gebaseerd is op rassenleer, algemeen geaccepteerd te maken (AIVD, 2018, p. 21).

De documentaire *Eigen Volk Eerst* is in November 2023 gelanceerd door Publieke Omroep

Weldenkend Nederland En Dergelijke (PowNed), dat onderdeel uitmaakt van de Nederlandse Publieke Omroep (NPO). Het doel was om in gesprek te gaan met rechtsextremisten zonder daarbij een oordeel te vellen. Naast de voorzitter van de JFvD heeft de journaliste gesproken met onder andere Femke en Jan, kopstukken van de volksnationalistische actiegroep Identitair Verzet, en voormalig raadslid van de Partij voor de Vrijheid (PVV) Erwin Versteeg. Door met hen in gesprek te gaan, zou een veelzijdig, eerlijk en ongefilterd beeld van deze mensen en hun opvattingen worden getoond. De documentairemaakster wil begrijpen waarom deze mensen bepaalde uitspraken doen, wat hierachter schuilt en waar dit vandaan komt. Volgens Meradji (zoals geciteerd in Hendriks, 2023, para. 5) is dit: “De enige manier om binnen een democratie dicht bij elkaar te komen”.

Echter, de documentaire is sterk bekritiseerd omdat er vooral geluisterd en ruimte gegeven wordt aan rechtsextremistische denkbeelden, terwijl kritische vragen, feiten en context grotendeels achterwege zijn gebleven. Het gevaar hiervan is dat deze sprekers worden gepresenteerd als normale mensen met normale opvattingen, terwijl zorgwekkende thema's zoals een revolutie, burgeroorlog en rassenoorlog worden besproken. In de documentaire *Eigen Volk Eerst* vindt dus normalisering van extreemrechts gedachtegoed plaats, waarbij het bieden van een platform aan deze opvattingen mogelijk resulteert in steun voor dit gedachtegoed en politiek succes voor bijbehorende partijen (Mazereeuw, 2023, para. 6-7).

1.1 Normalisering

‘Normalisering’ van extreemrechts gedachtegoed verwijst naar het proces waarbij ideeën en actoren van extreemrechtse groeperingen en partijen steeds meer worden opgenomen in de mainstream van de politiek en daarnaast worden aanvaard in de bredere samenleving. Ideeën die voorheen als te extreem werden beschouwd, worden meer als normaal en acceptabel gezien (Bolet & Foos, 2023, p. 2).

Normalisering is een niet-lineair proces waarin de samenleving geleidelijk nieuwe normen introduceert en oude laat verdwijnen. Volgens De Jonge en Gaufman (2022, p. 774) is de snelle normalisering van extreemrechtse discoursen in de afgelopen jaren echter geen “natuurlijk” proces. Mainstream politici en media spelen een centrale rol in het verschuiven van deze grenzen, wat cruciaal is voor de groei van extreemrechtse bewegingen. Dit helpt hen volgers te werven en steun te mobiliseren, terwijl het de kans verkleint dat het publiek alarm slaat.

Deze discussie speelt al langer; politiek wetenschapper Cas Mudde waarschuwde in zijn boek *The Far Right Today* (2019) voor het normaliseren van radicaal rechts-populistisch gedachtegoed. Mudde beschrijft dat dit gebeurt door etnische en religieuze minderheden neer te zetten als een gevaar voor de Nederlandse identiteit en waarden. Schuldig aan de normalisering zijn de politieke en journalistieke mainstream, die de afgelopen twintig jaar steeds verder zijn gaan meebuigen met

radicaal rechtse xenofobie, wat drempels wegneemt om op radicale partijen te stemmen. Radicaal rechts-populistisch gedachtegoed heeft wereldwijd aan invloed gewonnen door normalisering. In Amerika is dit duidelijk zichtbaar bij de opkomst van Trump. Ook in Europa neemt de invloed toe. In Nederland bijvoorbeeld, is de radicaal rechtse-populistische PVV tijdens de landelijke verkiezingen van 2023 de grote winnaar geworden.

De Jonge en Gaufman (2022, p. 783-785) onderzoeken de interactie tussen media en populistisch radicaal rechtse partijen en onthullen een toenemende meegaandheid van Nederlandse media ten opzichte van rechtsextremistische bewegingen. De standpunten van dit gedachtegoed worden zonder voldoende kritiek gepubliceerd, en de ideeën van deze partijen worden als gelijkwaardig gepresenteerd aan die van mainstream partijen. Ondanks enkele kritische geluiden ontbreekt algemeen bewijs van een duidelijke demarcatiestrategie, waarbij media bewust afstand nemen van extremistische ideeën. De Jonge en Gaufman (2022, p. 775) benoemen dat media lijken te streven naar een vorm van “balans”, waarbij deze ruimte wordt gerechtvaardigd als essentieel voor “goede journalistiek”. Kortom, media spelen een cruciale rol in het bevorderen of beperken van de verspreiding van rechtsextremistisch gedachtegoed (Jonge & Gaufman, 2022, p. 784).

De rol van de media, zoals aangeduid door De Jonge en Gaufman (2022), het politieke succes van de PVV en de potentiële normalisering van extremistische opvattingen, onderstrepen de urgentie van onderzoek naar *Eigen Volk Eerst*. Deze documentaire biedt expliciet een platform voor rechtsextremistisch gedachtegoed met als doel een beter begrip hiervan te verkrijgen. Dit biedt de mogelijkheid om te onderzoeken of deze aanpak bijdraagt aan de normalisering van extreemrechtse opvattingen en figuren onder het publiek. Daarom dient de documentaire *Eigen Volk Eerst* als uitgangspunt voor dit onderzoek, waarin de volgende onderzoeksvraag centraal staat: Hoe interpreteert het publiek de documentaire *Eigen Volk Eerst*? En: In hoeverre draagt deze interpretatie bij aan de normalisatie van extreemrechts gedachtegoed?

1.2 Relevantie

Het onderzoeken van hoe media het publiek beïnvloeden met betrekking tot rechtsextremistisch gedachtegoed is wetenschappelijk relevant. Naar aanleiding van de meer meegaande houding van media concluderen De Jonge & Gaufman (2022, p. 783) dat de invloed van deze interactie op de publieke perceptie en acceptatie van extremistische ideeën moet worden onderzocht. Bovendien benadrukken zij de risico's van de “balans” die media hanteren in hun verslaggeving, zoals de normalisatie van dergelijke opvattingen. Dit onderzoek sluit aan bij de lopende discussie over de rapportage van rechtsextremisme. Daarnaast zijn er geen concrete studies gedaan over de impact van mediapraktijken op het publiek, waardoor deze studie een waardevolle toevoeging is, omdat het inzicht biedt in mediapraktijken en de mogelijke normalisering van rechtsextremisme

onder het publiek.

Het is maatschappelijk urgent om aandacht te besteden aan de normalisering van extreemrechtse ideeën, omdat deze normalisering democratische waarden en fundamentele principes in gevaar brengt. Extreemrechtse ideologieën vergroten intolerantie en haat jegens etnische minderheden en migranten, wat de sociale cohesie en harmonie verstoort. Bovendien bedreigt extreemrechts mensenrechten en fundamentele vrijheden zoals meningsuiting en godsdienst, wat kan leiden tot gewelddadige acties en veiligheidsproblemen (Nettelblatt, 2022, p. 1578-1579). Binnen deze normalisering spelen antidemocratische praktijken dus een structurele rol, waardoor initiatieven zoals de documentaire *Eigen Volk Eerst* mogelijk onbedoeld extreemrechtse ideeën kunnen legitimeren (Nettelblatt, 2022, p. 1590).

1.3 Opzet van het onderzoek

Hoofdstuk twee vormt het theoretisch kader van deze scriptie en dient als fundering voor het resultatenhoofdstuk. Het definieert belangrijke concepten zoals rechtsextremisme en de verschillende vormen daarbinnen, en gaat dieper in op de rol van de media en normalisering. Hoofdstuk drie licht de gebruikte onderzoeksmethode toe en beschrijft hoe de gegevens zijn verzameld en geanalyseerd. Vervolgens bespreekt hoofdstuk vier de resultaten. Ten slotte presenteert hoofdstuk vijf het antwoord op de hoofdvraag en vindt er een theoretische reflectie plaats. Ook worden de beperkingen van dit onderzoek genoemd en suggesties gegeven voor toekomstig onderzoek.

2 Theoretisch kader

Dit hoofdstuk gaat dieper in op rechtsextremisme en normalisering. Eerst bespreekt het de opkomst van radicaal- en extreemrechts in Europa. Vervolgens worden de bewegingen en ideologieën die binnen extreemrechts vallen in kaart gebracht. Daarna wordt het begrip ‘extreemrechts’ geconceptualiseerd, dat als definitie voor dit onderzoek dient. In de afsluitende paragraaf bespreekt het theoretisch kader de rol van de media bij de verspreiding en normalisering van rechtsextremisme.

2.1 Verruiming van het Overton-venster

In de naoorlogse periode domineerden centrumlinkse en centrumrechtse stromingen grotendeels de politieke arena, wat resulteerde in een nauw spectrum van politiek acceptabele ideeën, ook wel bekend als het Overton-venster. Het Overton-venster verwijst naar het scala aan politieke ideeën dat binnen een samenleving als acceptabel wordt beschouwd voor openbare discussie. Na verloop van tijd nam de ontevredenheid onder burgers toe, mede door gebeurtenissen zoals de financiële crisis en de vluchtelingen crisis. Dit heeft geleid tot een verruiming van het Overton-venster, waarbij politici met vaak met radicale of extremistische standpunten hiervan profiteerden. Deze politici gebruikten de opkomst van technologische ontwikkelingen, zoals sociale media, om traditionele mediakanalen te omzeilen (Wright, 2019, p. 1-2).

In Europa heeft het radicaal- en extreemrechtse gedachtegoed terrein gewonnen (Pantucci & Ong, 2021, p. 118). Na een golf van electorale successen tussen 1980 en 2000 voor partijen zoals het Nationaal Front in Frankrijk, Gouden Dageraad in Griekenland en de Deense Volkspartij in Denemarken, hebben ook de Zweedse Democraten en de PVV sinds 2000 momentum gewonnen (Koehler, 2016, p. 87). Het succes van dit gedachtegoed blijkt opnieuw uit de Europese Verkiezingen van 2024, waarbij conservatieve en radicaal- en extreemrechtse partijen meer zetels in het Europees Parlement hebben gewonnen of naar verwachting zullen winnen (Slomp, 2024, para. 1). De groei van deze partijen en hun toenemende samenwerking om verkiezingsstrategieën te ontwikkelen en beleid te implementeren dat democratische instellingen ondermijnt, beïnvloeden het politieke landschap en dagen de hegemonie van gevestigde politieke krachten uit (Benveniste et al., 2016, p. 2; Sanders & Jenkins, 2023, p. 6-7).

2.2 Een complex begrip

Binnen het uiterst rechtse politieke spectrum worden verschillende termen gehanteerd. Drie brede termen die vaak door elkaar worden gebruikt, zijn ‘radicaal-rechts’, ‘populistisch’ en ‘extreemrechts’. Deze vormen kennen verschillende, maar ook overlappende doelen en ideologieën (Ali, 2021, p. 121-122). De definitie van extreemrechts is daarom complex en leidt tot onduidelijkheid

in zowel het publieke als wetenschappelijke debat. Het is belangrijk om deze termen duidelijk te definiëren. Dit voorkomt verwarring over de besproken fenomenen en helpt bij het expliciet vaststellen van de denkbeelden binnen documentaire. De termen worden in de onderstaande paragraaf uiteengezet.

Daarnaast vertoont rechtsextremisme een aantal blijvende historische patronen en kenmerken, maar het is belangrijk op te merken dat het een dynamische beweging is met diverse ideologische vormen (Anievas & Saull, 2022, p. 717). Deze ideologische kenmerken manifesteren zich op verschillende manieren, waaronder 'fascisme', 'autoritarisme', 'alt-right', 'anti-overheid', 'anti-islam', 'anti-gender', 'neonazisme', 'antisemitisme' en 'ultranationalisme'. De ideologische kenmerken worden ook in de volgende paragraaf behandeld en met elkaar vergeleken.

2.2.1 Rechtsextremisme

Extreemrechts omvat een dynamische en diverse verzameling van sociaal-politieke krachten en ideologische stromingen. De rechtsextremistische beweging is instabiel en varieert over tijd en plaats, waarbij zowel de sociologische als ideologische samenstelling verandert. Deze samenstelling van normen en opvattingen is gedeeltelijk afhankelijk van en wordt beïnvloed door de veranderende normen en opvattingen binnen de nationale politiek. Deze nationale politieke normen en opvattingen zijn op hun beurt geworteld in en beïnvloedt door de internationale politiek. Dit impliceert dat de ideeën en kenmerken van extreemrechts begrepen moeten worden in relatie tot de bredere politieke context, zowel nationaal als internationaal (Anievas & Saull, 2022, p. 717).

Ondanks deze veranderingen zijn er bepaalde blijvende historische patronen en gemeenschappelijke kenmerken die extreemrechts definiëren. Algemeen genomen verdedigt het rechtsextremisme de "traditionele" maatschappelijke fundamenten van de samenleving, met nadruk op raciale, gender- en seksuele hiërarchieën. Het verzet zich tegen de verstoringen veroorzaakt door de liberale kapitalistische moderniteit, wat leidt tot wantrouwen en vijandigheid jegens grootschalige universaliseringprocessen. Deze processen, voortkomend uit liberale ideologieën, vlakken instellingen, relaties en hiërarchieën van de "traditionele" sociaal-politieke orde af. Extreemrechts wordt hierdoor gedreven door een gevoel van culturele wanhoop, wat leidt tot een politieke oriëntatie gericht op initiatieven voor het behoud van nationale, culturele, morele en/of beschavingswaarden (Anievas & Saull, 2022, p. 717).

Een belangrijk kenmerk van extreemrechts is dat het de democratie afwijst en bereid is geweld of andere niet-conventionele middelen te gebruiken om zijn doelen te bereiken (Howe, 2019, p. 23). Het is een veiligheidsrisico voor de democratische normen en waarden, omdat rechtsextremisme gemotiveerd wordt door ideologieën zoals xenofobie, racisme, en de wens om nationalistische of fascistische regimes te vestigen. Daarnaast stellen Taneski en Idrizi (2020, p. 1079-1080) dat extreemrechtse gewelddadigheid een groeiende bedreiging vormt binnen westerse samenlevingen. In

de afgelopen jaren zijn er meer incidenten geweest, waaronder terroristische aanslagen in Noorwegen en Christchurch.

De gewelddadige acties van deze groeperingen worden aangeduid als *hate crimes*. Een *hate crime* is een misdrijf dat wordt gemotiveerd door vooroordelen tegen een specifieke identiteitsgroep. Slachtoffers worden gekozen vanwege hun groepsidentiteit en behoren vaak tot minderheden, zoals immigranten, moslims, Joden, en homoseksuelen (Ali, 2021, p. 1080; Taneski & Idrizi, 2020, p. 1079). Deze misdaden schenden maatschappelijke normen zoals gelijkheid, vrijheid en fundamentele mensenrechten en zijn bedoeld om een bredere groep te intimideren of te terroriseren (Ali, 2021, p. 1080).

Naast gewelddadige acties uit het rechtsextremisme zich ook in niet-gewelddadige handelingen. In Nederland bestaan hate crimes voornamelijk uit niet-gewelddadige acties. Deze handelingen omvatten het gebruik van intellectuele principes om het gedachtegoed algemeen geaccepteerd te maken (AIVD, 2018, p. 19), wat op lange termijn democratische waarden kan schaden (Taneski & Idrizi, 2020, p. 1082). Dit gebeurt door het verspreiden van het gedachtegoed, het creëren van een angstige sfeer, systematisch haatzaaien, demoniseren van bevolkingsgroepen, verspreiden van misinformatie en het gebruik van agressief en opruiend taalgebruik waarbij geweld wordt gepropageerd als middel, (AIVD, 2018, p. 19).

2.2.2 Radicaal-rechts

Extreemrechts en radicaal-rechts delen drie belangrijke ideologische elementen: 'autoritarisme', 'nativisme'/'racisme' en 'populisme' (Nettelblatt, 2022, p. 1578). Autoritarisme verwijst naar het idee dat de samenleving streng geordend moet zijn, waarbij overtredingen van de regels zwaar worden bestraft (*law and order*). Nativisme beschrijft een ideologische stroming die nationalistische en xenofobe opvattingen samenbrengt, met nadruk op 'eigen volk eerst'. Hierbij streeft men naar een homogene natiestaat waarin vreemde culturen en religies als bedreigend worden gezien en buitengesloten moeten worden. Populisme is een retorische stijl die een onverenigbare tegenstelling en conflict tussen de gewone burger en de corrupte (politieke) elite benadrukt (Sterkenburg, 2021, p. 37). Deze elementen hebben vaak schadelijke emotionele en fysieke gevolgen voor hun doelwitten (Nettelblatt, 2022, p. 1578).

Daarnaast bestaat er een belangrijk verschil tussen radicaal-rechts en extreemrechts. Radicale bewegingen streven naar veranderingen binnen de democratie, maar verwerpen belangrijke elementen van de 'liberale' democratie en pluraliteit, zoals de scheiding der machten, de rechtsstaat, internationale verdragen en de rechten van minderheden (Nettelblatt, 2022, p. 1578). Extremistische bewegingen daarentegen verwerpen de democratie volledig en legitimeren geweld om hun doelen te bereiken (Ali, 2021, p. 121). Dit betekent dat zij de essentiële kenmerken van een democratie, zoals de

volkssoevereiniteit en de meerderheidsregel, afwijzen (Nettelblatt, 2022, p. 1578).

De politieke partij Forum voor Democratie (FvD) wordt beschouwd als een rechtsextremistische partij, terwijl de Partij voor de Vrijheid (PVV) officieel wordt gelabeld als een populistische radicale partij. Wetenschappers zijn het hier echter niet over eens; sommige hanteren de bovengenoemde maatstaaf, terwijl anderen beide partijen onder dezelfde noemer plaatsen vanwege hun gedeelde kritiek en haatdragende, uitsluitende perspectieven (Hameleers, 2023, p. 57).

Nettelblatt (2022, p. 1578) bespreekt de samenhang tussen het electorale succes van extreemrechtse partijen en de straatmobilisatie van extreemrechtse bewegingen, en concludeert dat de grens tussen extreemrechts en radicaal-rechts vervaagt. Golder (2016, p. 478-479) stelt daarnaast dat bewegingen en partijen zich vaak als radicaal presenteren; zij verbergen hun extremistische overtuigingen om juridische consequenties te vermijden. Deze onduidelijkheid bemoeilijkt het vaststellen van de grenzen tussen radicaal- en extreemrechtse partijen, wat leidt tot meningsverschillen over het label voor bijvoorbeeld de PVV.

2.2.3 Populisme

Naast de verwarring over radicaal-rechts bestaat er ook onduidelijk over de term populisme. In Nederland is er een beperkt aantal rechtsextremistische partijen, maar wel een opkomst van populistische partijen (Hameleers, 2023, p. 55). Populisme is een overkoepelende term voor politieke partijen, politici en ideeën die vaak door academici, journalisten en publieke intellectuelen als onacceptabel worden beschouwd (Berezin, 2019, p. 351). Populisme heeft een anti-elitaire retoriek en wordt traditioneel gevat in twee kernbeweringen. Ten eerste moeten de acties van de overheid de algemene wil van het volk weerspiegelen. Ten tweede vertegenwoordigt het bestaande politieke establishment het volk niet adequaat. Populisten claimen, in tegenstelling tot de heersende elites, dat zij hun beloften zullen waarmaken en daarmee veranderingen zullen doorvoeren (Otjes & Louwerse, 2013, p. 61).

Naast deze kernbeweringen bestaan er binnen het populisme linkse en rechtse partijen, die belangrijke verschillen vertonen in hun benaderingen van specifieke kwesties en hun gedrag in het parlement. Rechtse populistische partijen, zoals de PVV, benadrukken vaak anti-immigratiestandpunten, terwijl linkse populistische partijen, zoals de SP, minder focus leggen op migratie. Op sociaaleconomisch vlak variëren hun standpunten van neoliberaal tot centristisch. In het Nederlandse parlement tonen linkse en rechtse populistische partijen verschillen, waarbij hun links/rechts positie belangrijker lijkt dan hun gedeelde populisme (Otjes & Louwerse, 2013, p. 64-75).

Hedendaags heerst er verwarring over de betekenis van rechts populisme, waarbij de term wordt gezien als een gemoderniseerde vorm van extreemrechts. Deze benadering zou extremisme vermijden door een gematigder en realistischer imago te presenteren met pragmatische voorstellen,

of althans de schijn van pragmatisme en realisme te wekken. Dit werpt de vraag op of populisme in feite al een normaliserende kracht heeft, omdat het de aanpak aantrekkelijker maakt voor een breder electoraat en acceptabeler binnen het democratische systeem (Benveniste et al., 2016, p. 12-13).

2.2.4 Deelconclusie: populisme en radicaal- en extreemrechts

Het belangrijkste verschil tussen radicaal-rechts en extreemrechts is dat radicaal-rechtse bewegingen veranderingen binnen het kader van de democratie nastreven, terwijl extreemrechtse bewegingen de democratie afwijzen (Nettelblatt, 2022, p. 1578). In de politieke praktijk presenteren bewegingen zich doorgaans als radicaal, omdat partijen hun extremistische overtuigingen vaak verhullen om juridische repercussies te vermijden. Dit bemoeilijkt de identificatie van extremisme en radicalisme (Golder, 2016, p. 478).

Populisme is daarentegen een bredere term die de overtuiging omvat dat de overheid de wil van het volk moet weerspiegelen en dat het huidige politieke establishment hierin faalt. Bij rechtspopulisme leidt dit vaak tot een restrictief immigratiebeleid (Berezin, 2019, p. 351; Otjes & Louwerse, 2013, p. 61). Dit onderzoek richt zich specifiek op extreemrechts, omdat het in de documentaire *Eigen Volk Eerst* expliciet om rechtsextremistische sprekers gaat.

2.2.5 Denkbeelden en ideologieën

Nu er een duidelijk overzicht is gecreëerd van de termen populisme, radicalisme en extremisme, wordt dieper ingegaan op bewegingen die onder rechtsextremisme vallen. Dit is van essentieel belang, aangezien de documentaire verschillende denkbeelden en ideologieën binnen dit spectrum belicht.

Voorheen werd rechtsextremisme in Nederland gekenmerkt door neonazistische, fascistische en antisemitische ideologieën. In de afgelopen jaren zijn andere vormen van gedachtegoed dominant geworden, zoals het 'alt-rightgedachtegoed' en het 'anti-islamgedachtegoed' (AIVD, 2018, p. 7-8). Katsambekis (2023, p. 429) benoemt dat verschillende termen en versies worden gebruikt om de fenomenen en dreigingen voor de democratie te beschrijven. Deze overvloed aan labels en het vaak onderling uitwisselbare gebruik ervan weerspiegelt langdurige discussies over rechtsextremisme. In de volgende alinea's worden de verschillende labels en vormen besproken.

Fascisme

In tegenstelling tot populisme en radicalisme is 'fascisme' verbonden met nationale geschiedenissen. Het fascisme is een politieke ideologie die ontstond in 1922 met de opkomst van Benito Mussolini in Italië. Volgens Berezin (2019, p. 349-351) is het een extremistische beweging die streeft naar een sterk nationalistische staat, met de nadruk op de terugkeer naar een vermeend glorieus verleden en het onderdrukken van tegenstanders. Fascisme kenmerkt zich door autoritair

leiderschap, het onderdrukken van politieke oppositie en het gebruik van geweld en intimidatie om de macht te behouden. In de jaren dertig begonnen nazisme en fascisme zich te vermengen, waarbij het nazisme zich als een specifieke variant ontwikkelde.

Berezin (2019, p. 348) suggereert dat de electorale successen van rechtse populistische partijen in Europa en Amerika, evenals de opkomst van neonazistisch geweld en islamitisch fundamentalisme, wijzen op een heropleving van fascisme in moderne samenlevingen. Dit leidt tot hernieuwde wetenschappelijke en maatschappelijke belangstelling van deze ideologie.

Autoritarisme

‘Autoritarisme’, vaak beschouwd als een breder fenomeen dan fascisme, betreft doorgaans een bestuursvorm of politiek systeem. Dit gedachtegoed krijgt over het algemeen steun van extreemrechtse en populistische partijen en kandidaten, evenals nationalistische sentimenten (Duckitt, 2022, p. 190). Het kenmerkt zich door een gebrek aan politieke pluraliteit en diversiteit, waarbij de macht geconcentreerd is in de handen van een leider of een kleine elite, terwijl politieke en burgerlijke vrijheden beperkt zijn. Tactieken die hierbij worden toegepast omvatten het geheimhouden van informatie, het verspreiden van misleidende informatie en het onderdrukken van tegengeluid (Katsambekis, 2023, p. 431-432).

Over het algemeen koestert autoritarisme een afkeer van minderheden, *outgroups* en afwijkende groepen, terwijl het de voorkeur geeft aan *ingroups* (Duckitt, 2022, p. 188). Katsambekis (2023, p. 428) benadrukt dat autoritarisme niet langer beperkt is tot de extremen van het politieke spectrum, maar steeds vaker voorkomt binnen mainstream politieke partijen en discoursen in democratische samenlevingen, ook in Europa.

Neonazisme

‘Neonazisme’ is een specifieke vorm binnen het rechtsextremisme en verwijst naar de extremistische ideologie die is geïnspireerd door de denkbeelden van Adolf Hitler en de Nationaalsocialistische beweging in Duitsland. De beweging streeft naar een heropleving van nationaalsocialistische idealen en wordt gekenmerkt door antisemitisme, racisme, misogynie en homofobie. Neonazi’s beschouwen zichzelf als strijders voor het behoud van het ‘witte ras’ en voor een revolutionaire verandering in de nabije toekomst (Jackson, 2020, p. 2-3).

De neonazistische beweging richt zich voornamelijk op niet-gewelddadige vormen van activisme, zoals het verspreiden van ideeën, het organiseren van evenementen en het creëren van online gemeenschappen (Jackson, 2020, p. 29). Opvallend is dat de term ‘omvolking’, oorspronkelijk een ‘nazi-woord’ voor de etnische germanificatie van bezette gebieden tijdens de Tweede Wereldoorlog, tegenwoordig wordt gebruikt om de Europese Unie te beschuldigen van het bevorderen van vervangingsmigratie naar Europa (De Bruin, 2021, p. 63).

Hoewel het neonazisme zich vaak richt op niet-gewelddadige acties, normaliseert het geweld als een oplossing voor diepgewortelde frustraties. Gewelddadige acties worden vaak gepleegd door activisten die, beïnvloed door deze groepen, zelf besluiten dat extreem geweld noodzakelijk is, vaak getriggerd kortetermijnfactoren (Jackson, 2020, p. 29).

Antisemitisme

Het neonazisme wordt vaak gekenmerkt door 'antisemitisme'. Antisemitisme verwijst naar vijandigheid, vooroordelen en discriminatie tegen Joden als een etnische, religieuze of culturele groep. Dit fenomeen heeft diepe historische wortels in sociale, politieke en historische contexten; het is al eeuwenlang aanwezig in verschillende samenlevingen. Hedendaags antisemitisme wordt beïnvloed door factoren zoals geopolitieke conflicten, extremistische ideologieën en sociale ongelijkheid. Het uit zich in diverse vormen, zoals haatzaaiende taal, geweld, stereotypering en Holocaustontkenning (Vallenga, 2018, p. 176-177).

De alt-right

De 'alt-right', afgeleid van 'alternative right', is een verzameling rechtse krachten die verenigd zijn door een afkeer van traditioneel conservatisme en een politieke toewijding aan wit nationalisme, ultranationalisme, gendertraditionalisme en antisemitisme. Deze beweging omvat diverse extreemrechtse groepen, zoals witte nationalist, 'rassenrealisten', neonazi's, extreemrechtse academici en de misogynistische *manosphere*. Binnen de alt-right bestaat er een tweedeling; enerzijds zijn er degenen die openlijk wit nationalisme, fascisme of nazisme omarmen, anderzijds is er de 'alt-lite', die burgerlijk nationalisme verkiest boven wit nationalisme en de deelname van Joden, homo's en mensen van kleur verwelkomt. De beweging wordt gedreven door het idee van menselijke ongelijkheid, dat zich manifesteert tussen rassen, naties, culturen, geslachten en seksualiteiten, waarbij heteroseksuele witte westerse mannen aan de top van de hiërarchie staan (Taylor, 2021, p. 15).

Het gedachtegoed van de alt-right is vanuit de Verenigde Staten naar Nederland overgewaaid. In Nederland propageert de alt-right beweging opvattingen die kritisch staan tegenover overheidsinstellingen, de rechtspraak, media en wetenschap, waarbij deze worden afgeschilderd als onderdeel van een 'kwaadaardige elite' die streeft naar totale wereldcontrole. Deze beweging heeft als doel om het extremistische gedachtegoed te verspreiden en te verankeren in de Nederlandse samenleving en het openbaar bestuur, zoals gerapporteerd door de AIVD (2018, p. 8).

De alt-right-beweging is meerdere malen in verband gebracht met de partij Forum voor Democratie. Thierry Baudet heeft bijvoorbeeld een ontmoeting gehad met Jared Taylor, een prominente figuur binnen deze beweging (NOS, 2017, para. 2), en de FvD-leider sprak in een interview over "kwaadaardige reptielen" die de wereld besturen (NOS, 2022, para. 1).

Ultranationalisme

‘Ultranationalisme’ vertegenwoordigt een extremistische vorm van nationalisme waarin wit-suprematistische overtuigingen en diepe vijandigheid jegens de elites en de overheid centraal staan. Het streeft naar de superioriteit en perfectie van de eigen natie en beschouwt alleen de eigen etnische, culturele of raciale groep als legitieme inwoners. Dit gaat vaak ten koste van mensen die anders zijn of lijken, die gemarginaliseerd of uitgesloten worden. Het uit zich in xenofobie, racisme en discriminatie tegen minderheden zoals Joden, LHBTI-gemeenschappen, mensen met een immigratieachtergrond en linkse ‘communisten’. Bovendien verheerlijkt ultranationalisme vaak geweld als middel om de nationale belangen te verdedigen of uit te breiden (Nilan, 2021, p. 85-87).

Anti-overheid-sentiment

Het ‘anti-overheidssentiment’ is een houding van wantrouwen en vijandigheid jegens overheidsinstellingen, democratische praktijken en andere instanties van het staatsbestuur, die vaak als corrupt en kwaadaardig worden beschouwd (AIVD, 2018, p. 7). Dit sentiment gaat gepaard met een verlangen naar autoritaire en antidemocratische maatschappelijke structuren, waarbij geweld soms wordt gepropageerd als middel om deze doelen te bereiken (Meier et al., 2022, p. 156).

In Nederland beschouwt de AIVD (2023, p. 18) anti-overheidssentiment en rechtsextremisme als afzonderlijke entiteiten. Rechtsextremisten richten zich op de superioriteit van het ‘witte ras’ en geloven in een ‘omvolkingscomplot’ waarbij een elite massamigratie gebruikt om de witte identiteit te ondermijnen. Al eerder werd besproken dat dit een ‘nazi-term’ is (De Bruin, 2021, p. 63). Anti-institutionele extremisten daarentegen bekritisieren de elite en zien migratiebeleid als onderdrukking, zonder een inherent superioriteitsgevoel van het witte ras.

Ondanks deze verschillen delen beide groepen gevoelens van onderdrukking, vijandigheid en complottheorieën jegens de overheid en instituties. Ze maken soms gebruik van antisemitische elementen en delen kritiek op beleid rond immigratie, klimaat en woningtekorten. Beide groepen maken strategisch gebruik van thema’s en acties van tegenhangers om hun eigen boodschap te normaliseren (AIVD, 2023, p. 18).

Anti-Islamsentiment

Net als bij het alt-right sentiment is er bij het ‘anti-islamsentiment’ een sterke afkeer van de overheid. Het anti-islamsentiment verwijst naar aversie en vooroordelen tegenover moslims op basis van hun religie of etniciteit, wat zich uit in stereotypering, discriminatie en uitsluiting (Vallenga, 2018, p. 178-187). In Nederland vermengt dit gedachtegoed zich met denkbeelden over nationale identiteit, waarbij kwesties zoals het behoud van Zwarte Piet terugkerende thema’s zijn (AIVD, 2018, p. 7). Daarnaast spelen culturele spanningen, migratiekwesties en de perceptie van moslims als ‘de Ander’ een rol in het voeden van islamofobie (Vallenga, 2018, p. 178-187).

Islamofobie is een concept dat ontstond na de opkomst van de islam als wereldreligie en de toegenomen migratie van moslims naar westerse landen. Het kreeg met name aandacht na de aanslagen op elf september 2001 en heeft sindsdien een prominentere rol gekregen. Islamofobie wordt sterk beïnvloed door geopolitieke gebeurtenissen, zoals terroristische aanslagen door extremistische groeperingen die beweren in naam van de islam te handelen (Vallenga, 2018, p. 178-187).

Ook in Nederland is het anti-islam discours na 9/11 sterker geworden en nam verder toe na de moorden op Pim Fortuyn en Theo van Gogh. In 2004 werd de partij Free Pim Fortuyn opgericht, die actief bleef tot 2007. In 2006 werd de PVV opgericht, die de angst voor moslims en de islam deed en doet voeden (Vallenga, 2018, p. 184-186). Daarnaast heeft de toestroom van vluchtelingen naar Europa en Nederland in 2014 bijgedragen aan het anti-islam discours, evenals een reeks jihadistische terreuraanslagen in steden als London, Parijs en Brussel (Vallenga, 2018, p. 184-186).

Anti-gender sentiment

Naast het anti-islamsentiment kenmerken extremistische bewegingen zich vaak door een 'anti-gender sentiment'. Anti-gender sentiment is een houding of ideologie die zich verzet tegen feminisme, genderanalyse en gendergelijkheid, en wordt gekenmerkt door misogynie. Het omvat de afwijzing van de gelijkheid van vrouwen, traditionele opvattingen over geslachtsrollen en weerstand tegen LHBTI-rechten, waarbij alleen heteroseksualiteit en binaire genderidentiteiten als norm worden geaccepteerd. Anti-gender sentiment voedt extreemrechtse ideologieën, versterkt misogynie, en rechtvaardigt geweld en discriminatie tegen vrouwen en andere gemarginaliseerde groepen. Gendergelijkheid en LHBTI-rechten worden gezien als bedreigingen voor traditionele waarden en structuren, waardoor dit sentiment een belangrijke factor is binnen verschillende vormen van rechtsextremisme (Agius et al., 2023, p. 682-685).

Het anti-gender gedachtegoed wordt versterkt door de opkomst van de *manosphere*, een online manifestatie van de hedendaagse *Men's Right Movement*, waarin misogynistische en antifeministische ideeën worden verspreid (Agius et al., 2023, p. 685-686).

2.2.6 Operationalisering

De tekst heeft diverse vormen van rechtsextremisme uiteengezet. Voor een eenduidige benadering in het verdere onderzoek wordt het begrip 'rechtsextremisme' geconceptualiseerd. Deze definitie zal gedurende de rest van het onderzoek worden gehanteerd.

Rechtsextremisme omvat een dynamische en diverse verzameling van sociaal-politieke krachten en ideologische stromingen, gekenmerkt door raciale, gender- en seksuele hiërarchieën. Rechtsextremisme streeft naar het behoud van de 'traditionele' maatschappelijke fundamenten en verzet zich tegen de verstoringen veroorzaakt door de liberale kapitalistische moderniteit en

grootschalige universaliseringsprocessen (Anievas & Saull, 2022, p. 717). Deze bewegingen wijzen democratie af en zijn bereid geweld of andere niet-conventionele middelen te gebruiken om hun doelen te bereiken (Howe, 2019, p. 23), waarmee ze zich onderscheiden van radicaal-rechtse bewegingen (Nettelblatt, 2022, p. 1578).

Rechtsextremisme wordt gedreven door xenofobie, racisme en de wens om nationalistische of fascistische regimes te vestigen, wat leidt tot zowel gewelddadige als niet-gewelddadige hatecrimes gericht tegen minderheden zoals immigranten, moslims, Joden en LHBTI-gemeenschappen (Taneski & Adirizi, 2020, p. 1079). In Nederland uit dit zich voornamelijk in niet-gewelddadige acties zoals systematisch haatzaaien, demoniseren van bevolkingsgroepen en verspreiden van misinformatie om zo het gedachtegoed algemeen geaccepteerd te maken (AIVD, 2018, p. 19). Dit brengt democratische waarden en maatschappelijke stabiliteit in gevaar (Nettelblatt, 2022, p. 1578; Taneski & Idrizi, 2020, p. 1082).

Rechtsextremisme omvat diverse bewegingen die sterk nationalistische, racistische en antisemitische overtuigingen koesteren. Historisch verbonden met neonazisme en fascisme, heeft het gedachtegoed zich meer recentelijk uitgebreid naar alt-right en anti-islam sentimenten. De alt-rightbeweging in Nederland combineert wit nationalisme met afkeer van de gevestigde orde. Anti-overheidssentimenten en islamofobie zijn prominente kenmerken, vaak vermengd met complottheorieën over een 'kwaadaardige elite' en 'omvolking' (AIVD, 2018, p. 18). Anti-gendersentimenten en misogynie versterken de patriarchale normen binnen extreemrechts (Agius et al., 2023, p. 682-685). Ultranationalisme en antisemitisme zijn ook bewegingen die vallen onder rechtsextremisme en streven naar een homogene samenleving door anderen te marginaliseren (Jackson, 2020, p. 2-3; Nilan, 2021, p. 85-87; Vallenga, 2018, p. 176-177).

2.3 De rol van media

In de afgelopen decennia heeft de ontwikkeling van onze medialandschappen de politiek steeds meer gemediatiseerd. Dit betekent dat de media een groeiende invloed hebben gekregen op politieke spelers, instellingen en processen. Volgens De Jonge en Gaufman (2022, p. 773) heeft deze trend bijgedragen aan de electorale groei van rechts-populistische partijen, waarbij media een belangrijke rol spelen in hun verspreiding. Media besteden veel aandacht aan populistische en extremistische politici met hun opvallende uitspraken vanwege commerciële belangen, terwijl deze politici op hun beurt afhankelijk zijn van media om hun boodschap te verspreiden.

Nettelblatt (2022, p. 1579) identificeert deze opvallende uitspraken als provocaties, waarbij traditionele sociale normen worden geschonden en taboes opzettelijk worden doorbroken. Dit fenomeen vormt een strategie die extreemrechtse groeperingen bewust gebruiken om hun ideeën op

de politieke agenda te zetten. Daarnaast benadrukt Nettelblatt (2022, p. 1579) dat schandalisering een rol speelt bij het creëren van spanning en angst door potentiële tragedies te benadrukken die zouden plaatsvinden als de gemeenschap haar defensieve mechanismen zou verliezen, om zo steun te genereren. Deze schandalisering wordt vaak aangestuurd door charismatische leiders die zichzelf presenteren als redders of crisismanagers. Kortom, extreemrechts bepaalt de agenda van de politieke hoofdstroom door middel van provocatie, schandalisering en symbolische politiek.

Naast de ontwikkelingen in reguliere media, verspreidt rechtsextremisme zich grotendeels via alternatieve mediavormen. Alternatieve media onderscheiden zich van reguliere media doordat ze gedreven worden door politieke ideologieën. Strömbäck (2023, p. 882) suggereert dat politieke alternatieve media minder informatief zijn, zich richten op een beperkt aantal onderwerpen en eerder geneigd zijn politiek gekleurde desinformatie en misinformatie te produceren en te verspreiden. Strömbäck (2023, p. 883-884) benadrukt dan ook dat een hoger gebruik van rechtse alternatieve media samenhangt met een afnemend vertrouwen in reguliere media en de overheid. Dit versterkt polarisatie en vermindert het vertrouwen in feitelijke informatie en de bereidheid om andere perspectieven te overwegen.

Rechtse alternatieve media zijn in de afgelopen decennia aanzienlijk gegroeid Strömbäck (2023, p. 882) en ook Nederland kent verschillende rechtse alternatieve nieuwsbronnen die een rol spelen in het politieke debat. Voorbeelden hiervan zijn *GeenStijl* en *The Post Online*, die vaak worden aangeduid als ‘anti-establishment’ bronnen. *GeenStijl* is bijvoorbeeld in verband gebracht met complottheorieën rondom MH17. Deze nieuwsbronnen circuleren voornamelijk op platforms zoals Twitter en Youtube en kunnen soms meer succes hebben dan reguliere media doordat ze vaak en snel worden gedeeld (Niederer & Groen, 2020, p. 124). Nederland kent ook het alternatieve mediaplatform *Blckbx.tv*, dat selectief experts en bronnen aanhaalt om anti-establishment perspectieven te legitimeren en desinformatie te verspreiden (Hameleers & van der Goot, 2024, p. 11).

Hameleers (2020, p. 113-114) onderzocht de effectiviteit van ‘factcheckers’ in het bestrijden van politieke desinformatie en toont aan dat blootstelling aan factcheckers over het algemeen leidt tot lagere niveaus van overeenstemming met mis- en desinformatie. Factchecking is effectief omdat het gebruikmaakt van korte, feitelijke argumenten, directe tegenargumenten biedt en duidelijke uitspraken doet over de onwaarheid van informatie. Het expliciet markeren van onjuiste informatie als vals heeft een grotere impact dan algemene waarschuwingen. Echter, factcheckers kunnen minder effectief zijn bij mensen die al akkoord gaan met de desinformatie.

Naast de verspreiding via alternatieve media maken rechtsextremisten in toenemende mate gebruik van sociale media en chat-apps. Deze platforms bieden individuen een podium om hun opvattingen met gelijkgestemden te delen, wat leidt tot snellere aansluiting en het ontstaan van nieuwe initiatieven. Door de vele online en offline activiteiten buiten de bekende organisaties zijn de

onderlinge (samenwerking)verbanden flexibel. Volgens de AIVD (2018, p. 11) is het rechtsextremistische landschap in Nederland hierdoor minder overzichtelijk, onvoorspelbaarder en complexer dan voorheen.

Eerder was het voor rechtsextremistische actoren moeilijk om een podium te krijgen vanwege reguliere media, die hen op afstand hielden (Jonge & Gaufman, p. 775-777). Met de opkomst van sociale media en alternatieve media kunnen deze actoren nu echter gemakkelijk aandacht krijgen en traditionele media omzeilen (Wright, 2019, p. 1-2).

2.3.1 Normalisering

Naast de opkomst van sociale en alternatieve media, hebben ook de reguliere media verschuivingen doorgemaakt. De Jonge en Gaufman (2022, p. 783-784) constateren een toenemende meegaandheid van de Nederlandse reguliere media ten opzichte van rechtsextremistische opvattingen en figuren. De eerder uitsluitende houding van media, ook wel een demarcatiestrategie genoemd, heeft plaatsgemaakt voor een confrontatie- en accommodatiestrategie. Deze veranderende dynamiek, van demarcatie naar confrontatie en accommodatie, heeft bijgedragen aan de normalisering van het rechtsextremisme (Jonge & Gaufman, 2022, p. 775-777).

Een 'confrontatiestrategie' betekent dat media radicaal- en extreemrechtse partijen kritisch benaderen, maar hen niet als paria's behandelen. De partijen en figuren worden beschouwd als normale politieke tegenstanders binnen het politieke en publieke discours. Media en journalisten kunnen een openlijk kritische of vijandige houding aannemen ten opzichte van dergelijke partijen, bijvoorbeeld door hen te demoniseren, stigmatiseren en zich van hen te distantiëren (Jonge & Gaufman, 2022, p. 775-776).

Een accommodatiestrategie houdt in dat media extreemrechtse partijen een platform bieden en hun standpunten verspreiden. Dit kan direct gebeuren, bijvoorbeeld door hen uit te nodigen voor live televisieprogramma's of door hen een opiniestuk te laten schrijven. Media kunnen deze partijen ook legitimeren door positieve berichtgeving of door hun ideeën te integreren in verslaggeving. Vaak gebeurt dit subtieler, bijvoorbeeld door de stijl van extreemrechtse politici te echoën, hun ideeën in nieuwsberichten op te nemen of door lange citaten te gebruiken die hun extreme ideeën versterken. Accommodatie kan ook optreden door uitgebreid in te gaan op kwesties die 'eigendom' zijn van deze partijen, zoals nationalisme, immigratie en criminaliteit (Jonge & Gaufman, 2022, p. 775-776).

In de jaren tachtig en negentig hanteerden Nederlandse journalisten, evenals veel politici en maatschappelijke organisaties, een duidelijke demarcatiestrategie ten opzichte van extreemrechtse partijen (De Jonge, 2019, p. 200). Bij deze strategie kozen media en journalisten ervoor om radicaal- en extreemrechtse partijen en ideeën te isoleren. Politici die hiermee geassocieerd werden, werden behandeld als paria's of kregen geen media-aandacht. Een voorbeeld van een demarcatiestrategie in

die tijd was de houding ten opzichte van de Centrum Democraten, die werden afgeschilderd als fascistten, criminelen en uitschot (De Jonge, 2019, p. 200). Het doel van demarcatie was om deze partijen op afstand te houden en te voorkomen dat hun ideeën genormaliseerd zouden worden en onderdeel zouden worden van een officiële of legitieme discussie (Jonge & Gaufman, 2022, p. 775).

Het plotselinge electorale succes van Pim Fortuyn leidde echter tot zelfkritiek bij de Nederlandse media en de beslissing om meer aandacht te besteden aan de 'stille meerderheid'. Deze verschuiving van demarcatie naar confrontatie en accommodatie werd verder versterkt door de Brexit-stemming en de verkiezing van Donald Trump, die een cultuur creëerden waarin populistische discours gunstiger werden ontvangen. Na de verkiezing van Trump kondigde de hoofdredacteur van de NPO aan dat ze meer aandacht zouden besteden aan de 'gewone mensen op straat'. Deze zelfkritiek leidde tot een overcompensatie voor eerdere nalatigheid (De Jonge, 2019, p. 201-202).

Tegenwoordig ontbreekt een duidelijke demarcatiestrategie, wat leidt tot de normalisering van rechtsextremisme. Aanhoudende media-aandacht vermindert het stigma rond rechtsextremistisch gedachtegoed. Hierdoor verplaatst dit gedachtegoed naar het centrum van het publieke debat en worden extreemrechtse figuren erkend als legitieme politieke spelers (De Jonge & Gaufman, 2022, p. 773).

Bolet & Foos (2023, p. 34) onderzochten de houding van journalisten ten opzichte van extremistisch gedachtegoed. Zij concluderen dat wanneer journalisten geen weerstand bieden tegen deze vaak onjuiste beweringen, mensen eerder geneigd zijn om met deze ideeën in te stemmen en te geloven dat deze opvattingen breed geaccepteerd worden in de samenleving. Bovendien stellen ze dat een kritische houding mensen juist doet twijfelen aan de nauwkeurigheid van rechtsextremistische opvattingen en uitspraken. Ze wijzen echter ook op het feit dat zelfs een confronterend interview de normalisatie-effecten niet volledig kan wegnemen.

De Jonge en Gaufman (2022, p. 775-776) benoemen dat media zich bewust moeten worden van hun strategieën en kritisch moeten nadenken over de impact van hun berichtgeving op de normalisering van extremistische ideeën in de samenleving. Ondanks de beschreven risico's rechtvaardigen media het 'objectiviteitsparadigma', waarin neutraliteit, non-partijdigheid en balans worden benadrukt, als essentieel voor goede journalistiek (De Jonge & Gaufman, p. 776). Dit heeft geleid tot een spanning binnen het media- en journalistieke veld, waarin geen overeenstemming bestaat en onduidelijkheid heerst over de juiste aanpak in het rapporteren over rechtsextremisme.

2.3.2 Deelconclusie: Demarcatie, confrontatie en accommodatie

De Jonge en Gaufman (2022 p. 783-784) constateren dat Nederlandse media steeds meer meegaand zijn tegenover rechtsextremistische opvattingen. Waar vroeger demarcatie werd toegepast om extremistische ideeën te isoleren, is er nu sprake soms sprake van confrontatie, maar voornamelijk

accommodatie. Confrontatie betekent dat media radicaal- en extreemrechtse partijen kritisch behandelen. Accommodatie houdt in dat media deze partijen een platform bieden en hun standpunten verspreiden, soms door ze subtiel in nieuwsberichten te integreren.

Deze verandering in strategieën roept zorgen en vragen op over de mogelijke normalisering van rechtsextremisme onder het mediapubliek. In de documentaire *Eigen Volk Eerst* komt het objectiviteitsparadigma van media sterk naar voren, waardoor de percepties van het publiek met betrekking tot de drie strategieën kunnen worden onderzocht. Kijkers kunnen mogelijk interpreteren vanuit een demarcatiehouding, of dit benaderen zoals de media doen, namelijk met een confrontatie- of accommodatiestrategie De Jonge en Gaufman (2022 p. 783-784).

Een kijker die een demarcatiestrategie hanteert, behandelt de sprekers als paria's en beschouwt hun meningen als niet-legitiem, waardoor ze hen bewust op afstand houden. Dit kan resulteren in het beschouwen van de sprekers als gevaarlijk vanwege hun rechtsextremistische standpunten, of in het bepleiten dat zij geen directe toegang tot mediaplatforms mogen hebben om te voorkomen dat hun ideeën als legitiem worden gezien. Kijkers kunnen er ook bewust voor kiezen de standpunten van de sprekers te negeren, omdat zij deze als onwaardig beschouwen om op in te gaan (De Jonge & Gaufman, 2022, p. 775).

Een kijker kan ook een confrontatiestrategie aannemen, waarbij de sprekers niet langer als paria's worden behandeld, maar als normale of legitieme actoren. Dit kan zich uiten in distantiëren van de sprekers of het aannemen van een kritische of zelfs vijandige houding tegenover hen, bijvoorbeeld door hen te demoniseren, stigmatiseren of hun opvattingen negatief te beoordelen (De Jonge & Gaufman, 2022, p. 775-776).

Een accommodatiestrategie treedt op wanneer een kijker aandacht besteedt aan de sprekers en hun opvattingen, zonder een kritische of vijandige houding aan te nemen of expliciet akkoord te gaan met hun standpunten. Dit kan zich uiten in het overnemen van de woorden, stijl of taal van de rechtsextremisten of in een positieve houding ten opzichte van hen (De Jonge & Gaufman, 2022, p. 776).

3 Methode

Dit hoofdstuk biedt een gedetailleerde beschrijving van de methodologie die wordt gehanteerd bij het onderzoek naar de gestelde onderzoeksvraag. Het bespreekt de verantwoording van het toegepaste onderzoek en de methodiek van de interviews, waarbij de selectie van de steekproef wordt behandeld. Daarnaast wordt de keuze van de documentaire besproken, inclusief de fragmenten, topiclijst en operationalisering. Tot slot komt de data-analyse aan bod en wordt ingegaan op de waarborging van de betrouwbaarheid en geldigheid van het onderzoek.

3.1 Receptieonderzoek

De centrale onderzoeksvraag luidt: “Hoe interpreteert het publiek de documentaireserie *Eigen Volk Eerst*, en in hoeverre draagt deze interpretatie bij aan de normalisatie van extreemrechts gedachtegoed?”. Om deze vraag te beantwoorden, is een kwalitatief onderzoek uitgevoerd. Deze methode biedt de mogelijkheid voor een diepgaand inzicht in het perspectief van het publiek en in de constructie van hoe betekenis wordt gegeven aan rechtsextremistisch gedachtegoed (Flick, 2018, p. 18).

Receptieonderzoek was de geschikte methode voor het begrijpen van de interpretaties van mediaboodschappen zoals de rechtsextremistische opvattingen in de documentaire *Eigen Volk Eerst*. Deze mediaboodschappen droegen namelijk niet eenvoudigweg informatie over van zender naar het publiek, maar vormden eerder een complex *sense-making* proces in een maatschappelijke context. Dit proces vereiste zowel natuurlijke als verworven geletterdheid. Het receptieonderzoek richtte zich op de praktijken van het publiek; dat waren in dit geval de respondenten tijdens de interviews. (Schrøder, 2018, p. 157).

Bovendien is receptieonderzoek een flexibele methode, omdat het zich aanpast aan de voortdurend evoluerende manieren waarop mensen media consumeren. Dit was urgent voor het begrijpen van de betekenisgeving, omdat er weinig bekend is over media in combinatie met mogelijke normalisering van extreemrechts gedachtegoed. Door inzicht te krijgen in hoe media wordt geïntegreerd in dagelijkse routines en hoe mensen erover praten, kon dieper inzicht worden verkregen in de vorming van culturele betekenissen als reactie op deze media-uitingen (Schrøder, 2018, p. 158).

Binnen kwalitatief onderzoek zijn interviews een waardevolle methode omdat ze dieper ingaan op de opvattingen van mensen. Gubrium en Holstein (2012, p. 28-29) benadrukken dat interviews geschikt zijn voor het verkrijgen van inzicht in individuen en de manier waarop zij betekenissen construeren. Deze methode rapporteert gedetailleerde meningen en analyseert woorden, waardoor geïnterviewden de vrijheid hebben om openlijk te spreken en hun gedachten en gevoelens te uiten.

In dit kwalitatieve receptieonderzoek werden individuele diepte-interviews afgenomen die

tussen de 45 minuten en 1,5 uur duurden. Tijdens het interview werden (vervolg)vragen gesteld om vrije gesprekken te creëren die werden geleid door wat de deelnemer vertelde. Door deze werkwijze kon een deelnemer gedetailleerde en rijke beschrijvingen delen, waarbij diep werd ingegaan op hun gevoelens, percepties en inzichten. Uiteindelijk werd de interviewdata geanalyseerd en geïnterpreteerd (Roulston & Choi, 2018, p. 233-240).

3.2 De streekproef

De focus van het onderzoek lag op Nederlandse kiezers die zich in het rechtse politieke spectrum bevinden. Zoals eerder aangegeven, vervagen de grenzen tussen radicaal-rechts en extreemrechts (Nettelblatt, 2022, p. 1578). Het was daarom relevant om kiezers van de PVV, een radicaal-rechtse partij, te betrekken, aangezien hier mogelijk sprake kon zijn van normalisering. Daarnaast toont onderzoek van Jylhä et al. (2022, p. 277-279) aan dat steeds meer kiezers van mainstream rechtse partijen overstappen naar radicaal-rechtse partijen door een toename van xenofobe gevoelens, veroorzaakt door een groeiende focus op immigratie, de opkomst van radicaal-rechtse partijen en economische onzekerheid. Om deze reden werden ook kiezers van de centrumrechtse partij VVD in dit onderzoek betrokken, omdat hier mogelijk sprake kon zijn van normalisering.

Om diversiteit in het onderzoek te waarborgen werden zes personen geïnterviewd die op een centrumrechtse partij (VVD) hebben gestemd, en zes personen die hebben gestemd op een rechts-populistische partij (PVV). Bij de verzameling van respondenten werd erop gelet dat zij bij de Tweede Kamerverkiezing op 22 november 2023 op een van deze partijen hadden gestemd. Binnen elke groep werden drie respondenten onder de 40 jaar en drie respondenten boven de 40 jaar geïnterviewd. Door deze mix in leeftijd en stemgedrag konden mogelijke variaties in betekenissen worden achterhaald. Voor het voorkomen van afwijkingen, werden alleen respondenten geïnterviewd die niet lid zijn van de politieke partij. Tenslotte werden per partijgroep vier mannen en twee vrouwen verzameld, omdat deze verdeling een representatieve afspiegeling is van de samenleving. Dit werd gerechtvaardigd door de theorie van Van Ditmars (2022, p. 7), waaruit blijkt dat mannen gemiddeld vaker rechtse standpunten innemen dan vrouwen. In tabel 1 wordt een overzicht gepresenteerd van de respondenten.

Tabel 1

Overzicht Respondenten: Partij, Naam, Geslacht, Leeftijd, Woonplaats en Voorkennis over Documentaire

Partij	Naam	Geslacht	Leeftijd	Woonplaats	Docu.
VVD	Wouter	Man	62	Vianen	Nee
VVD	Gerard	Man	57	Lexmond	Nee
VVD	Yvonne	Vrouw	56	Vianen	Nee
VVD	Bilal	Man	29	Rotterdam	Nee
VVD	Anna	Vrouw	24	Utrecht	Nee
VVD	Boris	Man	23	Amsterdam	Nee
PVV	Henk	Man	79	Vianen	Nee
PVV	Peter	Man	58	Vianen	Nee
PVV	Michelle	Vrouw	52	Vianen	Nee
PVV	Maud	Vrouw	36	Den Bosch	Nee
PVV	Bas	Man	23	Rotterdam	Nee
PVV	Rik	Man	23	Houten	Ja

Bij het verzamelen van de respondenten werd *snowball sampling* toegepast, waarbij initiële contacten anderen aanbevelen (Parker et al., 2019, p. 3). Hierbij vond *Purposive sampling* plaats, omdat het gericht werd op deelnemers die voldeden aan specifieke criteria zoals leeftijd, geslacht en politieke keuze tijdens de Tweede Kamerverkiezing. Respondenten werden bewust buiten de eigen directe sociale kring gezocht om een objectief interviewproces te waarborgen en om te voorkomen dat deelnemers sociaal gewenste antwoorden gaven, gezien de mogelijk gevoelige aard van het onderwerp. *Theoretical sampling* speelde een rol in het onderzoek, waarbij gelijktijdig gegevens werden verzameld en geanalyseerd (Schreier, 2018, p. 91).

3.3 Fragmenten

De documentaireserie *Eigen Volk Eerst* is uitgezonden door PowNed en is onderdeel van de Nederlandse Publieke Omroep (NPO). De documentaireserie bestaat uit vijf afleveringen, waarvan de eerste werd uitgezonden op 27 november 2023 en de laatste op 10 januari 2024. In de afleveringen praat de documentairemaakster Sahar Meradji met verschillende sprekers die volgens de AIVD als

rechts-extremistisch worden beschouwd.

Om de mogelijke normalisering te onderzoeken, werden tijdens het interview vier fragmenten getoond uit *Eigen Volk Eerst*, waarna hen gevraagd werd hierop te reageren. Dit is een methode die in het onderzoeksveld vaker wordt gebruikt. Een voorbeeld is het onderzoek van De Bruin (2001) die middels deze methode achterhaalde welke vertalingen en interpretaties worden gemaakt tussen een aflevering van *Goede Tijden, Slechte Tijden* en eigen identiteit. De opzet van het interview uit dit onderzoek was vergelijkbaar met het onderzoek van De Bruin (2001). Zo werd in dit interview een fragment getoond, waarna gevraagd werd of de respondent kon beschrijven wat diegene gezien had, wat het startpunt vormde van de dialoog.

3.3.1 Selectiecriteria

De documentaire *Eigen Volk Eerst* onderzoekt een scala aan perspectieven door middel van de bijdragen van verschillende groepen sprekers, die volgens de AIVD als rechtsextremist worden gedefinieerd. In dit onderzoek werden tijdens de interviews vier fragmenten getoond aan de respondent. Dit betekent dat in het interview vier verschillende groepen sprekers aan bod kwamen die zorgvuldig zijn geselecteerd. De samenstelling en selectie van de fragmenten zijn op basis van diverse criteria gedaan, met als voornaamste doel het waarborgen van een brede diversiteit gedurende de interviews. De transcripten van de selecteerde fragmenten staan in Bijlage A.

Een belangrijke overweging binnen de criteria was het thematische aspect, waar gestreefd werd naar variatie in de vertegenwoordiging van verschillende denkrichtingen en onderwerpen. Het is belangrijk op te merken dat er idealiter meerdere ideologische stromingen zijn binnen het rechtsextremisme, maar niet alle perspectieven werden belicht in de documentaire. Dit kan deels worden toegeschreven aan de dominante denkbeelden die momenteel in Nederland heersen.

Tabel 2

Overzicht van Stromingen per Fragment

Fragment 1	Fragment 2	Fragment 3	Fragment 4
Anti-islam sentiment	Anti-gender sentiment	Anti-islam sentiment	Neonazisme
Ultranationalisme		Ultranationalisme	Ultranationalisme

Daarnaast is aandacht besteed aan de aanwezigheid van tegenspraak binnen de fragmenten. Doordat de documentaire overwegend geen kritiek levert op sprekers, werden drie fragmenten geselecteerd waarin de tegenspraak ontbrak. In het interview is één fragment opgenomen waarin een meer kritische houding werd aangenomen door journaliste Meradji in vergelijking tot de andere fragmenten, dit betreft fragment vier. Hiermee kon mogelijk inzicht worden gecreëerd in de rol van de journalist en de gevolgen daarvan.

3.3.2 Topiclijst

Ter voorbereiding van de interviews werd een topiclijst gemaakt die leidraad hield tijdens het gesprek. De topiclijst bevat zes onderdelen, waaronder een introductie, vragen over de vier fragmenten en een afsluiting. De fragmenten worden in de topiclijst aangeduid als vier delen met elk open en breed geformuleerde vragen, die uitnodigen voor rijke beschrijvingen (Roulston & Choi, 2018, p. 237).

Tijdens de interviews was flexibiliteit belangrijk, waarbij afgeweken kon worden van de geplande route door middel van het stellen van effectieve vervolgvragen, omdat dit kon leiden tot dieperliggende en uitgebreide beschrijvingen van de respondent. Doordat het onderzoeksproces van iteratieve aard was, leidde het er vaak toe dat vragen werden aangepast naarmate er meer kennis werd opgedaan (Roulston & Choi, 2018, p. 240-245).

In onderstaand stuk worden de zes onderdelen van de topiclijst gepresenteerd. Een overzicht hiervan staat in Bijlage B. De eerder besproken verantwoording achter de selectie van de fragmenten worden toegelicht. De fragmenten zijn gerangschikt op basis van de mate van gematigdheid in de uitspraken, met het meest gematigde fragment aan het begin en het meest extreme fragment aan het einde.

Deel 1: Introductie

De interviews begonnen met een introductie, waarbij persoonlijke gegevens werden verzameld. Er werd gevraagd naar de naam, leeftijd en woonplaats van de deelnemer, gevolgd door hun beroep of studie. Vervolgens werd geïnformeerd op welke politieke partij zij gestemd hebben tijdens de Tweede Kamerverkiezing. Tot slot werd nagegaan of de deelnemers bekend waren met de documentaire *Eigen Volk Eerst*.

Deel 2: Fragment 1 Nederlandse cultuur

Op de herdenking van Pim Fortuyn in Rotterdam spreekt Sahar met voormalig PVV-raadslid Erwin en zijn vrienden. Het gesprek begint tussen Erwin en Sahar, waarbij ze praten over de opschudding die ontstond vanwege het wantrouwen van de bezoekers jegens de media. Vervolgens spreekt Sahar met Erwin's vrienden op het terras. Zij praten over het behoud van de Nederlandse cultuur en tradities, en uiten frustraties over buitenlanders die zich niet zouden aanpassen aan de Nederlandse normen en waarden. Het fragment eindigt met een witte vrouw die haar eigen ervaring deelt over discriminatie tijdens haar vakantie in Suriname. Tijdens het gesprek ontbreekt het aan kritische geluiden van de journalist.

Het prominente thema in het fragment is het behoud en de bescherming van de Nederlandse cultuur en tradities. Hoewel er weinig voorkennis zal zijn van Erwin en zijn vrienden, speelde het fragment zich af tijdens de herdenking van Pim Fortuyn, een bekende publieke figuur, wat kan zorgen voor een variëteit aan voorkennis onder de respondenten.

Tijdens het interview werd aan de respondenten gevraagd om te vertellen wat ze in het fragment hadden gezien. Vervolgens werd gevraagd naar hun mening over de standpunten dat mensen van buitenlandse afkomst zich niet zouden aanpassen. Daarnaast werd geïnformeerd naar hun visie op de standpunten over het behoud van de Nederlandse cultuur en tradities. Tot slot werd gevraagd hoe zij aankeken tegen Erwin's opmerking dat het leefgebied van Nederlander steeds kleiner wordt en dat er daarom een grens getrokken moet worden.

Deel 3: Fragment 2 Immigratie en seksualiteit

Tijdens een boerenprotest in Den Haag voert Meradji een gesprek met Iem al Biyati, de voorzitter van de Jongerenorganisatie van Forum voor Democratie. De dialoog begint met een focus op de ideologie van Forum voor Democratie en de vraag of de partij wordt geassocieerd met het label 'extreemrechts'. Gedurende het fragment weerlegt Al Biyati het idee dat FvD extreme standpunten vertegenwoordigt. Al Biyati begint over het standpunt van de partij met betrekking tot genders, waarbij ze benadrukt dat zij geen extreme, maar eerder normale standpunten innemen. Sahar maakt in dit deel van het gesprek geen kritische opmerkingen. Iem gaat vervolgens verder over massa-immigratie en benadrukt dat het onmogelijk is om alle immigranten van een woonplaats te voorzien. Wanneer Sahar Iem vraagt: "Wat als de grenzen gesloten waren voordat zowel jij als ik hier kwamen?", antwoordt Iem dat beleid losgekoppeld moet zijn van persoonlijke ervaringen. Hierna ontbreekt een weerlegging van Sahar.

Hoewel de JFvD bekend staat als een rechtsextremistische partij, valt op dat het taalgebruik van Al Biyati redelijk gematigd is en ontkracht zij daarbij dat FvD extremistische standpunten inneemt. Deze aspecten waren een interessante toevoeging voor de analyse van dit fragment. Hoewel Iem al Biyati minder bekend is, is FvD een bekende politieke partij waardoor een hogere kans is op aanwezige

voorkennis bij het publiek.

Na het afspelen van het fragment werd de deelnemers gevraagd om te vertellen wat ze in het fragment hadden gezien. Vervolgens werd hen gevraagd naar hun mening over Iem's standpunten over conservatieve gender ideeën. Daarnaast werd geïnformeerd naar hun visie op haar mening over immigratie.

Deel 4: Fragment 3 Islamcultuur en Marokkaanse Nederlanders

Meradji is op bezoek bij Femke en Jan, de bestuursleden van Identitair Verzet, een extreemrechtse, volksnationalistische actiegroep in Nederland. Femke en Jan zijn tegen een multiculturele samenleving. Het fragment vindt plaats in de huiskamer, waar ze gezamenlijk een Chinese afhaalmaaltijd nuttigen. Meradji vraagt of er voor hen een grens is wanneer ze iets niet meer bij Nederland vinden passen. Jan geeft aan dat hij het te ver vindt gaan wanneer cultuurelementen hem worden opgedrongen. Tijdens het gesprek verschuift de focus al snel naar de Marokkaanse bevolkingsgroep, waarover Jan en Femke hun frustraties uiten. Ze wijzen op de oververtegenwoordiging van Marokkanen in de criminaliteitscijfers en benadrukken dat het een bevolkingsgroep is die zichzelf bewust zo heeft gepositioneerd in de maatschappij.

Hoewel de uitspraken van Jan en Femke fel en generaliserend zijn, vindt het gesprek plaats in een huiselijke setting, voorafgegaan door informele gesprekken. Over de organisatie van Identitair Verzet is mogelijk voorkennis, hoewel het minder bekendheid heeft dan FvD.

Na afloop van het fragment werd de deelnemers gevraagd om te vertellen wat ze in het fragment hadden gezien. Vervolgens werd hen gevraagd naar hun mening over Jans opmerking dat de islamcultuur hem opgedrongen wordt. Daarnaast werd geïnformeerd naar hun visie op Jans standpunten dat moslims oververtegenwoordigd zouden zijn in criminaliteitscijfers. Tot slot werd gevraagd naar hun mening over Femkes uitspraak dat Marokkanen een bevolkingsgroep zijn die het er zelf naar hebben gemaakt.

Deel 5: Fragment 4 Omvolking

In het fragment voert de journalist een gesprek met drie vrienden in een bruincafé in Den Haag. Zij spreken over immigratie van volkoren uit Afrika en het Midden-Oosten, die zij beschouwen als een bedreiging voor de Nederlandse samenleving vanwege hun culturele gewoonten, wat wordt aangeduid als 'omvolking'. Sahar vraagt aan hen, gezien haar immigratieachtergrond, of zij dan ook als een probleem wordt beschouwd. De vriendengroep verzet zich fel tegen dit idee en benadrukt dat het om de massa gaat en generalisatie ongepast is. Ze wijzen op volgens hen, de grootste bedreiging, namelijk mensen uit Afrika en het Midden-Oosten, vanwege hun agressiviteit en dominantie in openbare ruimte.

Er wordt gesproken over het beheersen van de vermeende omvolking, waarbij

geboortebeperving van niet-westerse immigranten als oplossing wordt genoemd. Meradji neemt in dit gesprek een kritische houding aan en erkent dat zij dit een moeilijk onderwerp vindt. Ze vraagt hoe dit kan worden aangepast binnen het huidige systeem en de regering in Nederland. De vrienden stellen dat dit moet gebeuren met behulp van een uiterst rechts kabinet. Meradji vraagt of zij zich erbij neerleggen wanneer hier via verkiezingen niet voor wordt gekozen. Zij antwoorden: “Als het overgrote deel dat heel bewust kiest”.

De uitspraken in het fragment zijn over het algemeen generaliserend. Wel vindt het gesprek plaats in een informele setting van een bruin café en zijn de sprekers op leeftijd. Bovendien wordt aan het einde gesproken over dat veranderingen moeten plaatsvinden door stemmen, wat een nuance kan toevoegen aan de standpunten. Tenslotte is er weinig voorkennis over deze personen, dus biedt het fragment de mogelijkheid om nieuwe perspectieven te verkennen zonder vooraf gevormde verwachtingen.

In het fragment wordt tegenspraak geïntroduceerd door de journalist, die kritischer ingaat op de standpunten die de vrienden innemen. Dit creëert een interessante dynamiek en nodigt de kijker eventueel uit tot reflectie van de besproken kwesties.

Tijdens het interview werd de deelnemers gevraagd om te vertellen wat ze in dit fragment hadden gezien. Vervolgens werd hun mening gevraagd over het idee dat migranten uit Afrika en het Midden-Oosten een grotere bedreiging zouden vormen dan andere immigranten. Daarnaast werd naar hun visie op het standpunt betreffende geboortebeperving geïnformeerd.

Deel 6: Afsluiting

Aan het einde van het interview werd gevraagd naar de mening van de deelnemers over de houding van journaliste Meradji. Vervolgens werd verteld over de kritiek op de documentaire, namelijk dat de journalist niet kritisch genoeg zou zijn op de uitspraken van de sprekers, en werd de deelnemers gevraagd wat zij hiervan vonden. Daarnaast werd hen gevraagd of ze de opvattingen uit de fragmenten als vrijheid van meningsuiting beschouwden en of ze iets discriminerends hadden gezien in de fragmenten.

3.4 Data-analyse

Na het afnemen van de interviews zijn deze getranscribeerd en is er een thematische analyse uitgevoerd. Hier stond een inductieve benadering centraal, wat betekent dat de thema's uit de gegevens voortkomen. Een schematisch overzicht van de data-analyse staat in Bijlage C.

Per fragment werd open, axiaal en selectief gecodeerd, waarbij dit voortdurend werd vergeleken, samengevoegd en gereduceerd met de andere interviews (Williams & Moser, 2019, p. 47). De analyse van een fragment begon met het open codeerproces, waarbij op gedetailleerd niveau

gegevens werden genoteerd. Vervolgens begon het axiaal coderen, waarbij deze gegevens geclusterd werden naar een thema, waardoor het zich op een hoger abstractieniveau bevond. Er werd nu niet meer gesproken over “fragmenten”, maar over de benamingen van de categorieën/thema’s zelf. Om de variaties binnen de categorieën te beschrijven, werden circa twee tot vier subcategorieën gecreëerd per fragment (Williams & Moser, 2019, p. 48-51).

Na de open- en axiale codeerfase werden de resultaten selectief gecodeerd om te onderzoeken of en hoe normalisering plaatsvond (Williams & Moser, 2019, p. 52). Om dit gestructureerd en betrouwbaar te laten verlopen, werden de strategieën uit het onderzoek van De Jonge en Gaufman (2022, p. 775-776) gebruikt. Deze strategieën, bestaande uit demarcatie, confrontatie en accommodatie, werden eerder besproken in het theoretisch kader en toegepast op de mogelijke houding en perceptie van een respondent tijdens het interview. Een demarcatiestrategie houdt in dat sprekers als paria’s worden behandeld en hun opvattingen als niet-legitiem worden beschouwd. Een confrontatiestrategie verwijst naar het distantiëren van sprekers met een kritische of vijandige houding, terwijl een accommodatiestrategie betekent dat er aandacht wordt besteed aan de sprekers en hun opvattingen zonder kritische of vijandige houding (De Jonge & Gaufman, 2022, p. 775-776).

Tenslotte is de onderzoeksvraag beantwoord en zijn de bevindingen teruggekoppeld naar de theorie om te beoordelen of deze in overeenstemming waren met de bestaande literatuur of daarvan afweken (Williams & Moser, 2019, p. 52-54).

3.5 Geldigheid en betrouwbaarheid

Alvorens het interview ontving de deelnemer een uitleg over het onderzoeksonderwerp. Daarnaast werd schriftelijk om geïnformeerde toestemming gevraagd voor deelname aan het interview en voor een audio-opname, waarin ook vermeld stond dat de gegevens van respondenten anoniem verwerkt werden (Roulston & Choi, 2018, p. 238). Dit toestemmingsformulier is terug te vinden in Bijlage D.

Kennis van de theorie en gespreksvaardigheden waren cruciaal voor het succes van de interviews. Dit onderzoek betrof een steekproef met respondenten die varieerden in leeftijd, geslacht en ideologie ten opzichte van de onderzoeker. Voor een volledig en objectief begrip van de respondenten was het belangrijk een balans te vinden tussen het uitsluiten en systematisch betrekken van de context (Wernet, 2014, p. 239).

Het begrijpen van de context van de deelnemers was cruciaal om hun interpretaties te begrijpen en latente structuren en betekenissen in de tekst te onthullen (Wernet, 2014, p. 239). Zorgvuldig luisteren en leren van de deelnemers was daarom essentieel voor het formuleren van relevante vervolgvragen voor rijke beschrijvingen (Roulston & Choi, 2018, p. 239-240). Zo werd telkens

diep ingegaan op ervaringen en percepties. Bovendien vond een introductie en afsluiting plaats, waarin kennis werd gemaakt met de deelnemers en begrip werd gecreëerd vanuit welke positie zij de documentaire interpreteerde, om de contextualisering te borgen (Wernet, 2014, p. 239).

Gezien de mogelijk gevoelige aard van 'rechtsextremisme' was het belangrijk om diepgaande kennis van het onderwerp te hebben. Daarnaast waren vertrouwensrelaties en gemeenschappelijke banden met de deelnemers essentieel, evenals het creëren van een onbevooroordeelde ruimte waarin zij hun perspectieven konden delen (Roulston & Choi, 2018, p. 240). Om de wetenschappelijke integriteit van het proces te waarborgen, was het noodzakelijk om suggestieve vragen en persoonlijke standpunten te vermijden (Roulston & Choi, 2018, p. 240).

Ondanks de inspanningen en maatregelen om de betrouwbaarheid te waarborgen, is het mogelijk dat de eigen interpretatie de resultaten heeft beïnvloed. Daarom is de methodologie op een transparante en gedetailleerde manier weergegeven om de betrouwbaarheid zo goed mogelijk te waarborgen (Roulston & Choi, 2018, p. 18-19).

4 Resultaten

In dit hoofdstuk worden de resultaten van de interviews uiteengezet, wat chronologisch per fragment wordt gedaan. De bevindingen worden belicht en ondersteund door citaten van de respondenten, waarbij opvallende resultaten worden besproken. Na de beschrijving van de bevindingen volgt een terugkoppeling waarin de reacties van PVV- en VVD-aanhangers worden vergeleken. Daarnaast worden de strategieën van De Jonge en Gaufman (2022) toegepast om aan te geven of demarcatie, confrontatie of accommodatie is gehanteerd. Indien relevant, wordt andere theorie besproken om te verklaren waarom een bepaalde strategie is gehanteerd. De verdere theoretische reflectie wordt behandeld in hoofdstuk vijf.

4.1 De Nederlandse cultuur

In het eerste fragment spreekt Meradji tijdens de herdenking van Pim Fortuyn in Rotterdam met voormalig PVV-raadslid Erwin en zijn vrienden. Zij delen hun zorgen over het behoud van de Nederlandse cultuur, tradities en normen, zoals Zwarte Piet en het eten van varkensvlees op scholen. Ze uiten frustraties over buitenlanders die zich niet aanpassen. Erwin stelt dat grenzen duidelijk moeten worden gesteld om de Nederlandse waarden te behouden.

Behoud Nederlandse tradities en cultuur

De respondenten hebben het gevoel dat de Nederlandse tradities en cultuur onder druk staan door kritiek en veranderingen die voortkomen uit een meer multiculturele samenleving. De respondenten vinden dat het behoud van tradities belangrijk is voor de Nederlandse identiteit en voelen dat aanpassingen een verlies van cultuur kunnen betekenen. Ze willen dat tradities gerespecteerd en behouden worden zonder dat ze als discriminerend worden bestempeld. Gerard (VVD, 57) vertelt hierover:

Je ziet dat je toch wel inlevert. Dat zie je vooral met het Zwarte Piet en Sinterklaas verhaal. Het feest is niet meer zoals het vroeger was. [...] Kinderen hebben daar helemaal geen weet van [...], maar het is wel een stukje cultuur. (p. 20)

Peter (PVV, 58) zegt hierover: “Het is steeds meer aanwezig en dat wordt overheersend. [...] Een aantal belangrijke Nederlandse cultuuraspecten verdwijnen een beetje. Naast de taal, dat je niet eens meer bepaalde gerechten [...] kunt eten bij een catering” (p. 198).

Tien van de twaalf respondenten geven aan inmiddels gewend te zijn aan de aanpassing van Zwarte Piet naar roetveegpiet. Opvallend was dat, hoewel roetveegpieten over het algemeen geaccepteerd werden, tien van de twaalf respondenten vinden dat varkensvlees op scholen aanwezig moet kunnen zijn. Zij beschouwen dit als een inclusieve oplossing met wederzijds respect en aanpassing, passend bij de Nederlandse eetcultuur. Anna (VVD, 24) vertelt hierover:

Dat is bijvoorbeeld ook wat zij zeiden. Dat er geen varkensvlees op school zou mogen zijn. Dat moet dan toch gewoon samen kunnen? [...] Met respect voor alle andere culturen, normen en waarden [...] Het moet niet zo zijn dat één ding goed is en het andere fout. (p. 2)

Alle respondenten geven na afloop van het fragment expliciet aan zich te kunnen vinden in de getoonde inhoud. Zij vinden dat er een balans moet zijn tussen het behouden van Nederlandse tradities en het respecteren van andere culturen.

Acht respondenten, zes VVD'ers en twee PVV'ers, geven aan minder zorgen te ervaren over het verlies van de Nederlandse cultuur. Daarnaast waren zij pragmatischer in hun benadering, waarbij ze openstaan voor aanpassingen en compromissen zolang deze redelijk zijn. Bovendien beschouwen zij culturele veranderingen als een logisch fenomeen. Boris (VVD, 23) zegt hierover:

Dat valt op zich wel mee. [...] Er leven gewoon heel veel culturen door elkaar heen in Nederland. Dat vormt ook weer een soort nieuwe Nederlandse cultuur. Maar ik snap wel wat ze zeggen, dat de oude Nederlandse cultuur steeds kleiner wordt. (p. 53)

De overige vier PVV-stemmers tonen een zeer sterke overeenstemming met de opvattingen van de sprekers over het behoud van de Nederlandse cultuur. Zij reageren directer en emotioneler en beschouwen veranderingen vaker als directe bedreigingen voor de Nederlandse cultuur. Deze respondenten vertonen een uitgesproken weerstand tegen veranderingen, waarbij zij de nadruk leggen op volledige aanpassing door migranten zonder concessies. Merel (PVV, 36) zegt hierover:

[...] Heel eerlijk, ik ben het hier echt heel erg mee eens. Ik vind het prima dat Nederland een multiculturele samenleving is, alleen op het moment dat wij onze Nederlandse cultuur gaan aanpassen aan mensen met een andere nationaliteit of cultuur, dan gaat er iets helemaal niet goed. (p. 175)

Aanpassing van migranten

De respondenten vinden dat migranten zich meer moeten aanpassen aan de Nederlandse cultuur en normen, met nadruk op het leren van de taal en het accepteren van Nederlandse gebruiken. Ze menen dat nieuwkomers de Nederlandse cultuur moeten respecteren en niet hun eigen normen moeten opleggen aan de samenleving. Aanpassing wordt als cruciaal beschouwd voor succesvolle integratie en het behoud van de Nederlandse identiteit. Het serveren van varkensvlees op scholen illustreert het gevoel dat de Nederlandse cultuur soms onder druk staat om zich aan te passen aan de wensen van immigranten. Yvonne (VVD, 56) vertelt:

[...] Ze zeiden dat als je in Nederland komt wonen, je ook moet aanpassen en de taal gaan

spreken. Dat is denk ik wel een heel groot probleem, omdat heel veel mensen dat niet doen. [...] Het verhaal over varkensvlees vond ik niet helemaal goed uitgelegd, maar ik snapte de essentie wel. (p. 70)

Acht respondenten, waaronder zes VVD-stemmers en twee PVV-stemmers, tonen begrip en inlevingsvermogen voor de complexiteit van het integratieproces van immigranten en erkennen dat dit tijd en inspanning vergt. Ook zien zij dit minder als een bedreiging, maar meer als een uitdaging. Zij pleiten vaker voor een middenweg met wederzijds respect en begrip. Bilal (VVD, 29) zegt hierover:

Aan de ene kant helemaal prima dat ze vasthouden aan hun eigen cultuur. Dat zou ik zelf ook doen. [...] Ik denk wel dat het altijd in combinatie moet gaan met het accepteren en aanvaarden van de cultuur waar je gaat wonen. (p. 87)

De overige vier PVV-stemmers uiten grotere zorgen en zijn directer in hun eisen voor aanpassing, met een sterke nadruk op traditionele waarden. Zij zien weinig ruimte voor compromissen, omdat zij afwijkingen beschouwen als een gebrek aan respect of als een bedreiging voor de Nederlandse cultuur. Opvallend is dat deze PVV-stemmers vaker persoonlijke conflicten ervaren met migranten die zich volgens hen onvoldoende aanpassen. Henk (PVV, 79) zegt:

Iemand die hier binnenkomt, moet zich aanpassen. Die moet de taal leren en Nederlander zijn, maar niet zoals die Marokkanen in Nederland. Dat klopt niet. Als jij hier wil wezen, dan moet je ook leven naar al onze wetten en toestanden en dat doen ze niet. (p. 115)

Terugkoppeling

Zowel de PVV- als VVD-respondenten benadrukken het belang van het behoud van Nederlandse tradities. PVV-respondenten reageren hier sterker op en zien veranderingen vaker als een directe bedreiging voor de Nederlandse cultuur, waardoor ze minder ruimte laten voor compromissen en sterk de nadruk leggen op de aanpassing van migranten. Daarentegen zijn VVD-respondenten meer bereid om een balans te vinden tussen behoud van tradities en aanpassingen.

Vier PVV-respondenten passen een volledige accommodatiestrategie toe, omdat zij sterk overeenstemmen met de sprekers en expliciet akkoord gaan met de standpunten over het behoud van Nederlandse tradities en cultuur en integratieproblemen. Ze besteden uitgebreid aandacht aan de sprekers en hun opvattingen zonder een kritische of vijandige houding aan te nemen, en tonen eerder een positieve houding ten opzichte van de sprekers. Bovendien sluiten de geuite zorgen van de vier PVV-respondenten over culturele verandering, met sterke nadruk op behoud van tradities en normen, aan bij de theoretische beschrijving van rechtsextremistische ideologieën die zich verzetten tegen veranderingen veroorzaakt door liberale, multiculturele invloeden (Anievas & Saull, 2022, p. 717).

Acht respondenten, waaronder zes VVD'ers en twee PVV'ers, hanteren een combinatie van een accommodatie- en confrontatiestrategie, waarbij een duidelijke neiging is naar accommodatie. De respondenten erkennen de zorgen en stemmen in met de opvattingen over het behoud en verlies van de Nederlandse cultuur zonder een kritische of vijandige houding aan te nemen. Dit wijst op een accommodatiestrategie (De Jonge & Gaufman, 2022, p. 775-776). Hoewel zij geen kritische of vijandige houding innemen ten opzichte van de sprekers en hun opvattingen, brengen zij nuances aan door aan te geven dat veranderingen hen minder zorgen baren. Ze staan open voor (redelijke) compromissen, tonen inlevingsvermogen en begrip voor integratie, en benadrukken wederzijds respect, wat neigt naar een confrontatiestrategie (De Jonge & Gaufman, 2022, p. 775-776).

4.2 Immigratie en seksualiteit

In het tweede fragment spreekt de journalist met Iem al Biyati tijdens een demonstratie over de standpunten van FvD. Al Biyati benadrukt zelfbeschikking en vrijheid voor het individu, en bekritiseert de normalisering van transgenderzorg- en educatie voor kinderen. Op het einde van het fragment bekritiseert ze het overheidsbeleid en verwerpt ze massa-immigratie. Ze benadrukt deze standpunten als normaal, en niet als extreemrechts. Meradji vraagt naar haar perspectief als iemand van buitenlandse afkomst, waarop Iem al Biyati antwoordt dat beleid losgekoppeld moet zijn van persoonlijke ervaringen.

Immigratie

Elf respondenten hebben kritiek op de huidige immigratiepraktijken, wijzend op overbevolking en een tekort aan woonruimte, waardoor verdere instroom problematisch is. De respondenten pleiten voor een strenger beleid om het aantal immigranten te beperken. Ze benoemen het belang van hulp aan echte vluchtelingen, maar zijn kritisch ten opzichte van gelukszoekers en mensen zonder paspoort, waarvoor zij strengere controle eisen. Gerard (VVD, 56) zegt hierover:

Als je voor je eigen kinderen geen woning hebt en er komen 400.000 mensen per jaar binnen die ook onderdak moeten hebben, dan heb je toch een probleem. [...] Je moet ergens een grens trekken. Nu komen heel veel vluchtelingen zonder aanvraag binnen. [...] Ze moeten het probleem daar beter aanpakken, uit die landen waar ze vandaan komen; daar strenger zijn en tegenhouden [...] En per individu kijken of je echt niet veilig bent. Er zijn ook een hoop gelukszoekers en toch ook wel mensen die een beetje crimineel zijn. (p. 23)

Elf van de twaalf respondenten stemmen in met de uitspraken van Al Biyati over immigratie. Hiervan erkennen zeven respondenten, waaronder vijf VVD-stemmers en twee PVV'ers, de complexiteit van het immigratievraagstuk. Ze benoemen de noodzaak van striktere controle en

selectie, maar erkennen ook de humanitaire aspecten van migratie, zoals de opvang van vluchtelingen uit oorlogsgebieden. Hoewel zij instemmen met Iem, zoeken zij vaker naar een middenweg of een meer gebalanceerde aanpak. Wouter (VVD, 62) zegt:

Het wordt wel druk en vol hier, dat is het grootste probleem denk ik. De mensen die al in Nederland zijn kan je niet meer bieden wat ze willen, en dan komen er nog meer mensen bij. [...] Aan de andere kant gaan die mensen niet voor niets weg, daar moet je ook eens over nadenken. [...] Maar dit lossen we niet eventjes op. Europa en de Verenigde Staten zijn een beetje het luilekkerland van de wereld [...], en dat trekt natuurlijk mensen. (p. 44-45)

Daarentegen zijn de vier respondenten Rik (PVV, 23), Maud (PVV, 36), Henk (PVV, 79) en Peter (PVV, 58) directer en kritischer. Zij benadrukken de noodzaak van gesloten grenzen en bescherming van de Nederlandse cultuur. Zij leggen een sterke focus op de problematiek van immigratie, met specifieke zorgen over criminaliteit en misbruik van het asielsysteem. Maud (PVV, 36) zegt hierover:

Jongeren kunnen geen woning vinden, maar mensen die komen vluchten krijgen voorrang. Waar zijn we dan mee bezig? [...] Stel je voor, je zit echt in oorlog en vlucht weg [...] er zijn zoveel landen waar zij doorheen komen, het lijkt alsof ze doelbewust naar Nederland komen. [...] Je hebt wel 1000 euro om een vliegticket te betalen, maar je bent wel een vluchteling? Dat kan ik niet volgen. Dan denk ik wel van, nou doe maar gewoon lekker eigen volk eerst. (p. 180)

Zoals in de reactie van Maud is te lezen, benadrukken deze respondenten het 'eigen volk eerst'- principe, waarbij de prioriteit moet liggen bij het huisvesten van Nederlanders. Ook Peter (PVV, 58) zegt hierover: "[...] Dan moeten ze snel een huis hebben en anderen staan eindeloos op de wachtlijst. Dat kan natuurlijk niet. Alle Nederlandse jonge mensen moeten eerst een huis kunnen krijgen" (p. 201).

Naast deze vier PVV-respondenten, spreken ook Michelle (PVV, 52) en Bas (PVV, 23) veelal over overvolle asielzoekerscentra, de druk op de woningmarkt en de economische belasting van de verzorgingsstaat door nieuwkomers. Zij benadrukken dat Nederland al vol is en Nederlanders zelf ook niet meer aan huizen kunnen komen wat tot frustratie en zorgen leidt. Rik (PVV, 23) zegt: "[...] De gemiddelde Nederlander kan al niet meer aan een woonplek komen, dus het is vol. Het is niet te doen".

Een opvallend resultaat is dat Yvonne (VVD, 56) bij dit fragment een zeer kritische en afstandelijke houding inneemt:

Waar staft ze die getallen op? Volgens mij is het nattevingerwerk. Ze is zelf ook immigrant. Hoe kan je zo hypocriet zijn? [...] Iedereen mag vrijheid van meningsuiting hebben, maar als

hier niks tegenin wordt gebracht, gaan mensen denken dat dit klopt. Dit is heel gevaarlijk. Dit heel gevaarlijke tv. (p. 76)

Genderdiversiteit en seksualiteit

In het tweede fragment wordt ook gesproken over genderdiversiteit en seksualiteit. De respondenten zijn tegen het onderwijzen van genderdiversiteit aan kinderen op de basisschool, omdat ze vinden dat kinderen op deze leeftijd nog niet klaar zijn voor zulke complexe onderwerpen, en het hen kan verwarren waardoor zij verkeerde beslissingen nemen. De respondenten pleiten voor een leeftijdsgrens, bij voorkeur vanaf de middelbare school. Beslissingen over genderidentiteit moeten zorgvuldig genomen worden en kinderen moeten hier pas op latere leeftijd mee geconfronteerd worden. Alle respondenten tonen begrip voor genderdysforie en respecteren de keuzes, mits deze serieus en weloverwogen zijn. Bilal (VVD, 29) zegt hierover:

Zij vond dat ook kwalijk, en ik vind dat op zo'n jonge leeftijd ook te heftig en te extreem. Je bent nog zo onderontwikkeld op die leeftijd [...], en komt nog in allerlei verschillende fases. Misschien kopieer je gewoon je broer of zus. [...] Als je later oud genoeg bent en er goed over na hebt gedacht, prima, *be my guest*, maar al zou het zo zijn, ik denk niet dat je jeugd verbetert als je daar alleen maar gesprekken over gaat voeren. (p. 88-89)

De respondenten kijken over het algemeen op vergelijkbare wijze naar dit onderwerp en stemmen daarbij in met de uitspraken van Iem. Respondenten Peter (PVV, 58) Michelle (PVV, 52), Rik (PVV, 23), Bas (PVV, 23) en Boris (VVD, 23) zijn directer in hun afwijzing van vroege educatie over genderdiversiteit en beschouwen dit als een vorm van indoctrinatie. Rik (PVV, 23) zegt hierover:

De Bellinga's, dat is zo'n vlogfamilie. [...] die kinderen worden gewoon gemanipuleerd, alles wordt met de paplepel ingegoten. Dat wordt eigenlijk ook gedaan als de meester komt vertellen dat je een man of vrouw bent, dan gaan die kinderen dat ook denken. (p. 162)

Opvallend is dat Bas (PVV, 23) en Peter (PVV, 58) de exacte woorden van Iem over: "afgesneden borsten", overnemen. Zo zegt Bas: "Maar als je je borsten eraf snijdt en na 10 jaar denkt, shit ik wil toch een vrouw zijn. Dat is toch jammer en dat wordt nu wel ingefluisterd" (p. 145).

De overige zeven respondenten tonen meer begrip voor persoonlijke vrijheid, maar blijven bezorgd over de juiste leeftijd en wijze van educatie. Zij zien het minder als indoctrinatie en meer als een balansvraagstuk. Wouter (VVD, 62) vertelt hierover:

Het zijn wel ingrijpende dingen... Ik denk niet dat het klassikaal moet. Ik denk dat je best kan informeren [...], maar dat je goed moet opletten hoever je gaat met informatie. [...] Maar als

iemand zo ver wil gaan om het te veranderen, dan is er zeker wat aan de hand en dat moet je respecteren en begrijpen. (p. 44)

Opvallend tijdens de gesprekken bij dit fragment is dat zes respondenten, waaronder twee VVD'ers en vier PVV'ers, aangeven zich te kunnen vinden in de standpunten van Iem, maar expliciet benoemen dat zij Forum voor Democratie en Thierry Baudet, extremistisch vinden of niet bij hun vinden passen. Zo zegt Michelle (PVV, 52): “[...] Dus op dat vlak ben ik het daar echt helemaal mee eens. Verder heb ik helemaal niks met Forum voor Democratie, met die hele partij niet” [p. 103].

Terugkoppeling

Zowel VVD- als PVV-respondenten benadrukken de noodzaak van striktere immigratiecontroles en hebben kritiek op genderdiversiteit integreren in het onderwijs en verwerpen educatie hierover. VVD'ers tonen hierbinnen meer begrip voor de complexiteit van deze onderwerpen en zoeken naar een gebalanceerde aanpak, terwijl PVV'ers directer en kritischer zijn.

Elf respondenten hanteren een accommodatiestrategie, omdat ze expliciet instemmen met de uitspraken en uitgebreid aandacht besteden aan immigratie zonder een kritische houding. Daarnaast wordt sterk ingestemd met de opvattingen over gender- en seksuele educatie aan kinderen, met een sterke focus op de problematiek hiervan.

Van de elf respondenten tonen vier PVV-respondenten een zeer sterke accommodatie door expliciet akkoord te gaan met de standpunten om vervolgens een grote nadruk te leggen op de problematiek van immigratie, zoals criminaliteit, misbruik van het asielsysteem, overvolle asielzoekerscentra, economische belasting en de krappe woningmarkt. Ze benadrukken het ‘Eigen Volk Eerst’ - principe en beschouwen gender- en seksuele educatie als indoctrinatie, waar door een aantal de spreektaal van Iem wordt overgenomen.

De andere zeven respondenten, waaronder vijf VVD'ers en 2 PVV'ers, tonen geen kritische of vijandige houding, maar brengen nuances aan door de humanitaire aspecten en de complexiteit van integratie te erkennen. Ze zoeken vaker naar een balans en zijn bovendien minder direct in hun uitspraken over seksuele en gendereducatie, wat wijst op een gedeeltelijke confrontatiestrategie.

Opvallend is dat het publiek voorkennis heeft over Forum voor Democratie en daarom expliciet afstand neemt van de partij, omdat zij deze als extreemrechts beschouwen. Ondanks dit, gaan zij uitgebreid in op de opvattingen. Een ander opvallend resultaat is dat slecht één VVD-respondent een demarcatiestrategie hanteert door Iem's uitspraken als gevaarlijk te beschouwen.

4.3 Marokkaanse gemeenschappen in Nederland

In het derde fragment vermeldt Meradji dat de sprekers, Jan en Femke, kopstukken van de

volksnationalistische actiegroep Identitair Verzet, tegen een multiculturele samenleving zijn. Ze voeren een gesprek met elkaar tijdens een Chinese maaltijd. Sahar vraagt Jan wanneer iets niet meer bij Nederland past. Jan vindt het problematisch worden als hem iets wordt opgedrongen, zoals moslims die buiten bidden. Het gesprek gaat over culturele spanningen, hygiëne bij het offerfeest, en gevoelens dat Marokkanen voorgetrokken worden. Femke en Jan bespreken de loyaliteit, onterechte discriminatie gevoelens en criminaliteitscijfers onder Marokkaanse Nederlanders. Jan vindt een hardere aanpak voor Marokkanen terecht, en Femke benadrukt dat Marokkanen elkaar vaak beschermen.

In het fragment komt het anti-islamsentiment sterk naar voren; er heerst sterke aversie ten opzichte van Marokkaanse Nederlanders, wat zich uit in vooroordelen en stereotypering (Vallenga, 2018, p. 178-187) over moslimpraktijken, discriminatie, criminaliteit en loyaliteit van Marokkaanse Nederlanders.

Opedrongen moslimpraktijken

Negen respondenten geven aan dat zij niet het gevoel hebben dat moslim-/religieuze praktijken aan hen worden opgedrongen. Zij beschouwen dit als een normaal en vrij onderdeel van culturele diversiteit en religieuze expressie. Alleen Peter (PVV, 58) geeft aan dat hij vindt dat religieuze praktijken thuis of in de moskee horen. Henk (PVV, 79) zegt hierover: “Dan kan je overal wel over zeiken. Zij zijn opgevoed met de islam en die leven zo, en dat moeten ze kunnen blijven doen.”

Discriminatie

Vier respondenten, twee VVD'ers en drie PVV'ers, geven aan dat Marokkaanse Nederlanders vaak onterecht discriminatie claimen. Michelle (PVV, 52) zegt hierover: “Wat je vaak op Tv ziet is dat zij zeggen dat ze worden gediscrimineerd [...]. Als Nederlander kan je dat natuurlijk niet zeggen. Je wordt ook niet gediscrimineerd maar [zij], Marokkaanse Nederlanders, voelen dat vaak zo” (p. 106). Anna (VVD, 24) is het eens, maar spreekt zich minder direct uit: “Wat ik in mijn leven heb gezien, is dat zij zich wel gediscrimineerd voelen, maar ik heb dit op een klein onderdeel van mijn leven gezien. Ik weet niet hoe dit eraan toegaat in andere omstandigheden” (p. 11). Zeven respondenten zeggen hier niks over.

Criminaliteit

Er is veel meer verdeeldheid onder de respondenten over de perceptie van criminaliteit onder Marokkaanse Nederlanders. Vijf respondenten, één VVD'er en vier PVV'ers, benoemen dat je cijfermatig niet om de criminaliteit van Marokkanen heen kan. Zij wijzen erop dat bij *Opsporing Verzocht* de meeste verdachten gekleurd zijn. Volgens hen komt deze oververtegenwoordiging door groepsvorming en/of cultuurverschillen zoals een machocultuur en vrije opvoeding van jongens. Wel

benadrukken zij dat ze Marokkanen niet over één kam willen scheren. Maud (PVV, 36) zegt:

Over de criminaliteitscijfers... Je kunt ze natuurlijk niet over één kam scheren, maar bijna al het gros van de mensen bij Opsporing Verzocht zijn getint, maar je mag er niks van zeggen. [...] Ik praat voor mijn baan vaak *off the record* met de politie [...], en meestal is het iemand met buitenlandse komaf. (p. 184)

Ook Rik (PVV, 23), Bas (23, PVV, 23), Bilal (VVD, 29) en Wouter (VVD, 62) spreken zich uit over criminaliteit. Rik (PVV, 23) erkent de criminaliteitscijfers, maar vindt het te kort door de bocht om te zeggen dat het altijd Marokkanen zouden zijn. Bilal (VVD, 29) en Wouter (VVD, 62) stellen dat criminaliteit eerder verbonden is aan armoede en economie, dan aan afkomst. Bilal (VVD, 29) zegt: “Ik herken de problemen op zich wel. [...] Maar dat je dan helemaal tegen een multiculturele samenleving bent. [...] Ik denk dat buitenlanders oververtegenwoordigd zijn in criminaliteit, maar dat zijn ook armere gezinnen en met armoede is gewoon meer criminaliteit” (p. 92-93). Ook vinden Wouter (VVD, 62) en Bas (PVV, 23) dat het begrip criminaliteit breder is. Bas zegt hierover:

Ze zeiden dat ze procentueel oververtegenwoordigd zijn. Cijfers vind ik lastig [...]. Er zijn hier Nederlandse witte mannen die een “keurig” leven leiden met allemaal witwaspraktijken. Worden die meegenomen? Dit gaat waarschijnlijk over kleine criminaliteit. Ik vind dat appels met peren vergelijken. [p. 150-151]

Loyaliteit en nationale identiteit

Zes respondenten zeggen niks over de loyaliteit en identiteit van Marokkaanse Nederlanders. Vijf respondenten, waarvan twee VVD'ers en drie PVV'ers, vinden dat Marokkaanse Nederlanders zich meer identificeren met hun land van herkomst dan met Nederland, wat vooral zichtbaar is tijdens evenementen. Zij vinden dat Marokkaanse Nederlanders van twee walletjes eten door gebruik te maken van de voordelen van Nederland, maar zich identificeren met hun land van herkomst wanneer dat uitkomt. Dit roept bij de respondenten vragen op over hun betrokkenheid bij de Nederlandse samenleving en hun bereidheid om zich aan te passen aan Nederlandse normen en waarden. Gerard (VVD, 57) zegt:

Ze zijn Nederlander op het moment ze het uitkomt [...] Ze eten van twee walletjes. [...] Maar als het Marokkaanse elftal wint, slopen ze de hele stad, dan zijn ze opeens voor Marokko in plaats van Nederland. Wat ben je nou? (p. 29)

Bas (PVV, 23) spreekt genuanceerder en benoemt dat Marokkaanse Nederlanders in groepen blijven hangen, waardoor zij een groepsgevoel creëren dat zich afzet tegen Nederland.

Terugkoppeling

Het gehele fragment neigen PVV-stemmers naar volledige of gedeeltelijke instemming met de uitspraken, vaak gedreven door persoonlijke frustraties en ervaringen. Ook uiten zij doorgaans scherpere kritiek op Marokkaanse Nederlanders en hun integratie, met nadruk op criminaliteit en gebrekkige loyaliteit. Zo zegt Peter (PVV, 58) hierover:

[...] Er wordt heel snel geroepen: “je discrimineert”. Ze hebben altijd het gevoel dat ze benadeeld worden. [...] Je hebt iets fout gedaan, dan moet je niet gaan lopen zeuren dat je gediscrimineerd wordt. En recentelijk met het WK voetbal ging de hele school plat als Marokko speelde. Ze waren allemaal voor Marokko, dat was het enige wat telde. Dan denk ik, oei, in hoeverre zijn jullie Nederlander en zouden jullie in een crisis opkomen voor Nederland? (p. 203)

De VVD'ers zijn bij dit fragment over het algemeen kritischer tegenover de vooroordelen en generalisaties die worden gemaakt over Marokkaanse Nederlanders. Ook besteden zij meer aandacht aan structurele problemen zoals armoede en achterstandswijken als oorzaken voor integratieproblemen en criminaliteit. Anna (VVD, 24) zegt: “Ik vond het wel kortzichtig van ze. Ik schrik er altijd wel van dat mensen zo zijn. Ben je dan heel dom?” (p. 8).

Twee PVV-respondenten stemmen volledig in met het fragment en tonen een positieve houding ten opzichte van de sprekers, wat wijst op een accommodatiestrategie. Ze besteden veel aandacht aan de standpunten, waarin ze kritiek uiten op criminaliteit, islampraktijken, loyaliteit en onterechte discriminatiegevoelens van Marokkaanse Nederlanders. Opvallend was dat zij vaker negatieve persoonlijke ervaringen hebben met Marokkaanse Nederlanders en zich hierdoor benadeeld voelen.

Negen respondenten, waarvan vijf VVD'ers en vier PVV'ers, hanteren een confrontatiestrategie, vanwege hun kritische of vijandige houding. Zij bekritisieren Femke en Jan als kortzichtig, extreem en generaliserend. Bovendien stigmatiseren Anna (VVD, 24), Wouter (VVD, 62), Maud (PVV, 36) en Bas (PVV, 23) hen als ‘tokkies’, ‘dom’ of ‘simpel’. Ondanks de scherpe kritiek worden de sprekers en hun opvattingen als legitiem benaderd, wat aansluit op de confrontatiestrategie van De Jonge en Gaufman (2022, p. 775).

Belangrijk om op te merken is dat drie van de negen respondenten naast hun kritische houding, ook instemmen en uitgebreid aandacht besteden aan de opvattingen over loyaliteit, criminaliteit en discriminatie. Het instemmen en uitgebreid ingaan op deze kwesties wijst op een accommodatiestrategie, zoals beschreven door De Jonge en Gaufman (2022).

Slechts één respondent van de VVD hanteert een demarcatiestrategie; de respondent bestempelt Femke en Jan als nazistisch, en benadrukt het gevaarlijk te vinden dat deze opvattingen

ruimte krijgen in de media.

4.4 Omvolking en bedreiging

In het vierde fragment spreekt de journaliste met drie vrienden van middelbare leeftijd in een café in Den Haag. De vrienden uiten hun zorgen over de Nederlandse identiteit en de invloed van immigranten, wat zij 'omvolking' noemen, een term afkomstig uit Nazi-Duitsland (De Bruin, 2021, p. 63). Ze vrezen dat de Nederlandse cultuur vervangen wordt door niet-westerse volkeren en gewoontes, voornamelijk uit Noord-Afrika en het Midden-Oosten. Ze bespreken mogelijke oplossingen zoals een geboortebepanking en politieke veranderingen. Sahar vraagt kritisch door, en de groep vrienden benadrukt de noodzaak van bewust stemmen voor een uiterst rechtse regering om hun visie te realiseren.

De reacties van de respondenten op het fragment tonen een breed scala aan opvattingen, waarin 'omvolking' en dominantie en bedreiging en criminaliteit als hoofdonderwerpen naar voren komen.

Omvolking en dominantie

Vier respondenten, drie PVV'ers en één VVD'er, vinden de term 'omvolking' relevant en erkennen de zorgen en bedreiging over de groei en oververtegenwoordiging van niet-westerse migratiegroepen. Bas (PVV, 23) zegt hierover:

Ik vond dit het meest normale filmpje, deze mensen hadden er het meest over nagedacht. Ik wist niet dat Erdoğan die dingen gezegd had. [...] dat je in goede wijken moet wonen en zoveel mogelijk kinderen maken, dan ga je op een gegeven moment al die mensen overspoelen. Het zet me wel aan het denken, dat vind ik wel een beetje een enge en gevaarlijke gedachte [...]. En ja die dominantie in openbare ruimte, daar ben ik het gewoon mee eens. Je bent in dit land en dit zijn niet onze normen en waarden. (p. 151)

Boris (VVD, 23) begrijpt de zorgen over 'omvolking' maar vindt de uitspraken te extreem en niet realistisch:

Ik snap de zorgen over omvolking, aangezien er een steeds grote groep migranten is die misschien niet heel goed integreren. Zolang de Nederlandse cultuur bewaard blijft [...], denk ik dat daar geen zorgen over hoeven te zijn. [...] Ik denk dat een aantal zorgen terecht zijn [...], maar dit is weer wat extremer dan mijn gedachtes [...], zoals de geboortebepanking. (p. 64)

Zeven respondenten, waarvan drie PVV'ers en vier VVD'ers, vinden 'omvolking' te extreem, overdreven, misplaatst, racistisch of ongefundeerd. Maud (PVV, 36) zegt hierover: "Ze vonden dat

moslim mensen heel dominant zijn, en dat hele verhaal over Erdoğan [...] Ik vind dat wel heel ongenueanceerd. Bijvoorbeeld die geboortebepanking, je kunt dat niet zeggen, dat vind ik wel een hele extreme uitspraak” (p. 187)

Zoals hierboven te lezen is, valt het op dat tien van de twaalf respondenten kritisch zijn over de uitspraken van een geboortebepanking. Ze vinden het overdreven, onrealistisch, en in strijd met persoonlijke vrijheden. Bas (PVV, 23) en Peter (PVV, 58) benoemen hier niks over. Anna (VVD, 24) zegt over de geboortebepanking:

Een beetje overdreven hoe zij erop reageren, vooral de geboortebepanking. Dat gaat natuurlijk niet lukken en lijkt me niet echt een normale oplossing [...] Dat was in China volgens mij. Nederland is gewoon een vrij land. Waarom zou je niet kinderen mogen krijgen hoeveel jij wil? (p. 11)

Bedreiging en criminaliteit

Vijf respondenten, één VVD'er en vier PVV'ers, vinden dat niet-westerse bevolkingsgroepen, uit het Midden-Oosten en Afrika, agressief zijn en een bedreiging. Zij benoemen een mannencultuur, grote gewelddadigheid en standvastigheid in de moslimcultuur. Gerard (VVD, 57) vertelt hierover:

Dat is die moslimcultuur, ik denk dat het best wel een bedreiging kan zijn. [...] Wat ze zeggen, die dominantie is van oudsher het streven om uiteindelijk de wereld volledig islamitisch te maken. Ze willen min of meer het liefst, hun leven en wil opdringen aan iedereen. (p. 34)

Drie respondenten, Bas (PVV, 23), Anna (VVD, 24) en Bilal (VVD, 29) begrijpen waar de sprekers op doelen, maar beschouwen dit niet als een probleem of vinden dit subjectief. Ze wijden dit toe aan cultuurverschillen. Anna zegt hierover:

Aan de ene kant begrijp ik wel wat zij bedoelen; er komen misschien bepaalde karaktereigenschappen meer naar voren bij islamitische groepen. [...] Ik vind het raar dat zij zeggen dat iedereen uit Afrika of een islamitisch land dan een probleem zou zijn. [...] Ze hebben waarschijnlijk één Afrikaan in het nieuws gezien die iets verkeerd deed [...], en dat vind ik een beetje kortzichtig. (p. 12-13)

Vier respondenten, Yvonne (VVD, 56), Boris (VVD, 23), Wouter (VVD, 62) en Maud (PVV) kunnen zich hier niet in vinden. Zij vinden deze opvatting generaliserend en kortzichtig en vragen zich af waarop dit gebaseerd is. Boris zegt: “[...] Ik zie dat niet zo, ik zou ook niet weten waarom je dat vindt. Hij heeft het ook niet echt onderbouwd” (p. 66)

Opvallend is dat Wouter (VVD, 62) en Yvonne (VVD, 56) zich zeer afstandelijk opstellen ten opzichte van de uitspraken. Wouter zegt: “Ik weet niet waar ik naar zit te kijken, dit zijn extremisten

[...] Ik kan dit niet volgen en weet niet wat ik hiermee moet [...] Dit past niet mij, ik word er een beetje ongemakkelijk van omdat het irriteert” (p. 49). Yvonne geeft een vergelijkbare reactie maar gaat echter ook in op de term ‘omvolking’: “Omvolking zie je natuurlijk wel in bepaalde wijken, achterstandswijken vaak. [...] Ik kan me voorstellen als jij daartussen woont [...], dat het als heel storend kan worden ervaren” (p. 79-80)

Terugkoppeling literatuur

Zowel de PVV- als VVD-respondenten hebben zorgen over integratie en de invloed van niet-westerse migranten op de Nederlandse samenleving. Over het algemeen hebben PVV’ers hier meer uitgesproken zorgen over waardoor zij meer neigen naar instemming. VVD’ers vinden de uitspraken vaker overdreven en ongepast, waarbij ze pleiten voor een genuanceerde aanpak.

In totaal hanteren twee VVD-respondenten een accommodatiestrategie, omdat ze expliciet instemmen met de opvattingen zonder een kritische houding aan te nemen. Ze besteden uitgebreid aandacht aan ‘omvolking’, dominantie, bedreiging en criminaliteit van niet-westerse immigranten (Jonge & Gaufman, 2022, p. 775).

Het overgrote deel van zeven respondenten past een confrontatiestrategie toe. Hoewel de zorgen over migratie en integratie van de sprekers vaak begrepen worden, wordt er een kritische houding aangenomen. Hierbij worden de sprekers gestigmatiseerd als: ‘Facebook-mensen’, en ‘personen die een keer iets gelezen hebben en daar hun hele mening op baseren’. Ondanks het commentaar worden de opvattingen en sprekers als legitiem behandeld, wat aansluit bij de normaliseringstheorie van De Jonge en Gaufman (2022, p. 784). Belangrijk om op te merken is dat de confronterende houding voornamelijk is ontstaan naar aanleiding van de opvattingen over een geboortebepanking, omdat dit als racistisch, onrealistisch en een inbreuk op eigen vrijheid wordt beschouwd.

Eén VVD-respondent en één PVV-respondent brengen eerder nuanceringen aan dan dat zij een kritische of vijandige houding innemen. Dit neigt naar een accommodatiestrategie. Twee VVD-respondenten passen een demarcatiestrategie toe; zij bestempelen de sprekers als extremisten en benadrukken het gevaar van het uitzenden van dit fragment, omdat het ongefundeerd is (De Jonge & Gaufman, 2022, p. 775). Tegenstrijdig is dat één van hen ook dieper ingaat en begrip toont voor de uitspraken over ‘omvolking’. Dit wijst op een accommodatiestrategie, waardoor deze respondent toch afstand nam van de gehanteerde demarcatiestrategie.

4.5 De maatschappij

De reacties op de vier fragmenten zijn geanalyseerd en als volgt samengevat. Het eerste fragment ging over de Nederlandse cultuur en de aanpassing van migranten. Het tweede fragment

behandelde immigratie en seksualiteit. Het derde fragment richtte zich op Marokkaanse gemeenschappen in Nederland en het vierde fragment besprak 'omvolking' en de bedreiging van niet-westerse immigranten. Naast deze onderwerpen zijn ook bredere patronen naar voren gekomen die niet direct verbonden zijn aan een enkel fragment. Deze onderwerpen omvatten maatschappelijke veranderingen, vrijheid van meningsuiting en discriminatie. De onderwerpen worden in de komende tekst uiteengezet.

Maatschappelijke veranderingen

Opvallend is dat alle zes de VVD-respondenten en één PVV-respondent ervaren dat de samenleving steeds extremer reageert op kwesties, waardoor discussies doorslaan. Zij vinden dat er naar een relatief kleine groep wordt geluisterd, waardoor de discussie in uitersten wordt gevoerd en de middenweg verdwijnt. De respondenten hebben het idee dat er dingen aan hen worden opgelegd en dit wekt aversie op. Zo hebben zij het gevoel dat ze gedwongen worden om dingen normaal te vinden die voor hen niet normaal zijn, zoals gendereducatie op jonge leeftijd. Daarnaast worden demonstraties op geblokkeerde snelwegen benoemd. Anna (VVD, 24) zegt hierover: "Er zijn zoveel extreme meningen van, dit mag überhaupt niet meer bestaan. Ik heb het gevoel dat dit soms de overhand neemt" (p. 3)

Twee VVD-respondenten en een PVV-respondent merken op dat de maatschappij aan het verharden is, wat zich uit in een verlies van manieren en respect voor anderen. Opvallend is dat alle drie de respondenten boven de 55 jaar zijn. Yvonne (VVD, 56) zegt: "Er is ook verharding ontstaan, met name door corona. [...] Korte lontjes ook. [...] Gewoon in de winkel alleen al" (p. 71)

Vrijheid van meningsuiting en discriminatie

Alle respondenten erkennen het belang van vrijheid van meningsuiting. Ze vinden dat deze meningen, ook als ze controversieel zijn, geuit mogen worden zolang dit met respect gebeurt. Volgens een aantal kon dit tijdens de fragmenten wel genuanceerder, hier werd met name bedoeld op fragment drie en vier. Rik (PVV, 23) zegt hierover:

Ik vind het wel vrijheid van meningsuiting; hij zegt niet direct iets tegen een Marokkaan, dus ik vind dat hij meer zijn mening geeft. Soms ging het wel een beetje ver [...] Hij krijgt een interview krijgen en mag zijn statements gewoon [...] Dat je gekwetst wordt... so be it, het wordt andersom ook wel eens gedaan [...]. Buiten het derde fragment heb ik niks gezien dat te ver ging. (p. 173)

De respondenten hebben verschillende percepties over wat discriminerend en racistisch is. Vijf respondenten benoemen de generalisaties over Marokkanen in fragment drie en de geboortebeperving in fragment vier als discriminerende uitspraken. Zo benoemt Bilal (VVD, 29):

Die eerste twee hadden niet echt hele heftige uitspraken. Ik denk dat het prima is om daar open discussie over te voeren [...], daar kon ik mezelf ook wel in vinden. [...] Die laatste twee vond ik wel discriminerend. Als je daar mensen van overtuigt [...] of op tv mee bereikt... Ik denk dat je daar helemaal niks mee opschiet. (p. 96)

De documentaire wordt door de respondenten als noodzakelijk en relevant gezien om maatschappelijke meningen bloot te leggen. Wouter (VVD, 62) zegt hierover: "Ik denk wel dat je de mensen moet laten weten wat speelt, en dat doet dit. Er zitten natuurlijk allemaal weer gradaties in per spreker, maar het is wel goed dat je het laat zien" (p. 51)

Elf respondenten konden zich niet vinden in de kritiek op de documentaire en de houding van de journalist. De respondenten waarderen juist haar neutraliteit, kalmte en het vermogen om genuanceerde vragen te stellen, ondanks de gevoelige onderwerpen. Michelle (PVV, 52) vertelt hierover:

Ik vond dat ze het heel goed deed, want ze stelde zich aan alle kanten open en stelde goede vragen. Ze gaf hun niet het gevoel dat ze zich gediscrimineerd voelde, want er werden ook dingen gezegd die haar zouden kunnen raken. (p. 114)

Vier PVV-respondenten en één VVD-respondent voelen zich beperkt in hun vrijheid van meningsuiting door maatschappelijke druk en de dreiging van beschuldigingen van discriminatie. Zij voelen zich beperkt in het uitspreken van zichzelf, bijvoorbeeld over bepaalde woorden. Michelle (PVV, 52) zegt hierover: "[...] 'Jij discrimineert mij'. Ik discrimineer helemaal niemand. [...] Marokkaan en Turk mag je eigenlijk al niet meer zeggen. Waarom mag je dat niet zeggen? Dat vind ik wel eens lastig" (p. 100)

Terugkoppeling

Over het algemeen is het opvallend dat de respondenten het eerste fragment over de Nederlandse cultuur en het tweede fragment over immigratie en seksualiteit, als minder extreem beschouwen. Hierbij is het opvallend dat deze thema's een prominentere rol spelen in de directe leefwereld van respondenten. Zij maken vaker persoonlijke ervaringen mee met betrekking tot deze onderwerpen, of het gaat in de toekomst een grotere rol spelen in hun leven. Doordat immigratie en seksualiteit vanwege persoonlijke omstandigheden dichterbij de respondenten liggen, leidt dit mogelijk tot een hoger begrip, zorgen en sympathie voor de sprekers en opvattingen.

Het derde fragment over Marokkaanse gemeenschappen in Nederland en het vierde fragment over 'omvolking' en bedreiging van niet-westerse immigranten worden over het algemeen vaker als discriminerend ervaren door de respondenten. Het is opvallend dat deze thema's over het algemeen verder buiten de directe leefwereld staan van de respondenten. Er worden minder persoonlijke

ervaringen, zorgen en frustraties gedeeld, wat mogelijk leidt tot een meer objectieve en daarmee kritische houding.

Tenslotte is er een opvallende kloof zichtbaar; respondenten geven aan dat de samenleving is verhard, maar tegelijkertijd vinden zij dat alles gezegd moet kunnen worden zonder dat het als discriminerend wordt bestempeld.

5 Conclusie

De normalisering van rechtsextremisme verwijst naar het proces waarbij extremistische opvattingen en actoren als steeds normaler en acceptabeler worden beschouwd in zowel de politiek als de samenleving (Bolet & Foos, 2023, p. 2). Media spelen een aanzienlijke rol in dit proces, doordat zij een inschikkelijke houding hebben aangenomen ten opzichte van rechtsextremisme. Dit heeft geleid tot een verschuiving in de grenzen van wat als legitiem en normaal wordt gezien (De Jonge & Gaufman, 2022, p. 774). Deze houding wordt door media gerechtvaardigd met het objectiviteitsparadigma, dat stelt dat neutraliteit essentieel is voor goede journalistiek (De Jonge & Gaufman, 2022, p. 776).

Dit onderzoek had als doel te analyseren hoe het publiek de documentaire *Eigen Volk Eerst* interpreteert. Het objectiviteitsparadigma van de media komt hier duidelijk naar voren, waardoor onderzocht kon worden in hoeverre dit bijdraagt aan de normalisering van extreemrechts gedachtegoed bij het publiek. De centrale onderzoeksvraag luidt: Hoe interpreteert het publiek de documentaire *Eigen Volk Eerst*, en in hoeverre draagt deze interpretatie bij aan de normalisering van extreemrechts gedachtegoed?

In de documentaire stonden de Nederlandse cultuur, immigratie en seksualiteit, Marokkaanse gemeenschappen in Nederland en 'omvolking' en bedreiging centraal. Door middel van een kwalitatief receptieonderzoek zijn interviews afgenomen waarbij fragmenten uit de documentaire zijn getoond, waarna de reacties zijn geanalyseerd. In dit hoofdstuk wordt gepresenteerd welke strategieën het publiek toepaste bij hun interpretatie van de documentaire *Eigen Volk Eerst*. Vervolgens wordt een theoretische reflectie gegeven waarin wordt besproken hoe deze strategieën zich uitten in de interpretatie en in hoeverre deze interpretaties bijdragen aan de normalisering van rechtsextremisme. Tot slot worden implicaties en aanbevelingen voor toekomstig onderzoek gepresenteerd.

5.1 De hoofdvraag

Om te onderzoeken hoe het publiek de documentaire *Eigen Volk Eerst* interpreteert en in hoeverre dit normaliserend is, zijn de opgestelde strategieën van De Jonge en Gaufman (2022) toegepast. Deze strategieën bestaan uit demarcatie, confrontatie en accommodatie. Een demarcatiestrategie werd toegepast wanneer de sprekers in de documentaire als paria's werden behandeld en hun opvattingen als niet-legitiem werden beschouwd, waardoor zij bewust op afstand werden gehouden. Een accommodatiestrategie werd gehanteerd wanneer er een kritische of vijandige houding werd aangenomen, maar de sprekers wel als normaal of legitiem werden behandeld en niet langer als paria's. Bij een accommodatiestrategie werd aandacht besteed aan de sprekers en hun opvattingen zonder een kritische of vijandige houding aan te nemen of expliciet akkoord te gaan met hun standpunten (De Jonge en Gaufman, 2022, p. 775-776).

Het beantwoorden van de hoofdvraag gebeurt aan de hand van tabel drie, waarin een overzicht wordt gegeven van de toegepaste strategie van VVD- en PVV-aanhangers per thema.

Tabel 3

Toegepaste Strategie van Respondenten per Thema

Thema	NL cultuur		Immig/Seks		Marok. gem. NL		Omvolking	
	VVD	PVV	VVD	PVV	VVD	PVV	VVD	PVV
Accommodatie		4		4		2		2
Acco/confr	6	2	5	2	1	2	1	1
Confrontatie					4	2	4	3
Demarcatie			1		1		1	

Note. Dit model demonstreert per thema welke strategie is toegepast het publiek. Het publiek omvat zes respondenten per politieke partij: VVD en PVV. De mogelijk gehanteerde strategieën zijn: accommodatie, accommodatie met deels confrontatie, confrontatie en demarcatie.

Bij de interpretatie van de opvattingen over de Nederlandse cultuur in de documentaire hanteerde het publiek over het algemeen een accommodatiestrategie. VVD-aanhangers neigden hierbij naar een combinatie van een accommodatiestrategie en elementen van een confrontatiestrategie, terwijl PVV-aanhangers voornamelijk een volledige accommodatiestrategie toepasten.

Wanneer de documentaire de onderwerpen immigratie en seksualiteit behandelde, gebruikte het publiek over het algemeen ook een accommodatiestrategie. Hierbij pasten PVV-aanhangers voornamelijk een volledige accommodatiestrategie toe, terwijl VVD-aanhangers deels naar een confrontatiestrategie neigden.

Bij de bespreking van Marokkaanse gemeenschappen in Nederland, neigden VVD-aanhangers voornamelijk naar een confrontatiestrategie. Bij PVV-aanhangers waren de gehanteerde strategieën

evenredig verdeeld over accommodatie, gedeeltelijke confrontatie en volledige confrontatie.

Wanneer de documentaire sprak over 'omvolking' en de bedreiging door niet-westerse immigranten, hanteerden VVD-aanhangers voornamelijk een confrontatiestrategie. PVV-aanhangers verspreidden hun reacties over de strategieën accommodatie, gedeeltelijke confrontatie en een lichte nadruk op een volledige confrontatiestrategie.

De interpretatie van opvattingen over de Nederlandse cultuur, immigratie en seksualiteit vertoont een sterke neiging naar een accommodatiestrategie. Bij de thema's Marokkaanse gemeenschappen in Nederland en 'omvolking' en bedreiging wordt vaker een confrontatiestrategie aangehouden. Opvallend is dat slechts in enkele gevallen een demarcatiestrategie werd toegepast. Over het algemeen blijkt dat PVV-aanhangers geneigd zijn een volledige accommodatiestrategie te volgen, terwijl VVD-aanhangers vaker kiezen voor een combinatie van accommodatie met confrontatie, of een volledige confrontatiestrategie.

Er kan geconcludeerd worden dat de documentaire *Eigen Volk Eerst* geïnterpreteerd wordt door middel van een combinatie van een accommodatiestrategie en confrontatiestrategie met een neiging naar accommodatie. Dit draagt bij aan de normalisering van extreemrechts gedachtegoed, omdat binnen deze strategieën de extreemrechtse opvattingen en sprekers als normaal en legitiem worden beschouwd. De enige strategie die normalisering tegengaat, demarcatie, komt slechts enkele keren voor. Het gevolg hiervan is dat het stigma van rechtsextremistisch gedachtegoed wordt afgehaald en het geïntegreerd raakt in het publieke debat (Jonge & Gaufman, 2022, p. 783-784).

5.2 Theoretische reflectie

Er is geconcludeerd dat de interpretaties van het publiek normaliserend zijn omdat zij accommodatie- en confrontatiestrategieën hanteerden. Wanneer een accommodatiestrategie werd toegepast, stemde het publiek volledig in met de standpunten van de rechtsextremistische sprekers. Dit gebeurde zonder enige kritische of vijandige houding. De reacties waren vaak positief geladen, met een sterk begrip voor de besproken kwesties, gemotiveerd door persoonlijke ervaringen. Het publiek besteedde veel aandacht aan de thema's nationalisme, cultuurbehoud, immigratie en criminaliteit, wat typerend is voor rechtsextremistische denkbeelden (Jonge & Gaufman, 2022, p. 775-776). Veranderingen binnen deze thema's werden gezien als een directe bedreiging, wat zorgen en frustraties veroorzaakte.

Wanneer een combinatie van een accommodatiestrategie en confrontatiestrategie werd toegepast, met een sterke neiging naar accommodatie, ging het publiek akkoord met de standpunten of erkende deze. Er werd uitgebreid aandacht besteed aan de spreker en opvattingen. Hoewel er geen kritische of vijandige houding werd aangenomen, bracht het publiek nuances aan door bijvoorbeeld de

complexiteit van de onderwerpen te benadrukken. Zij gaven aan dat zij de frustraties en zorgen persoonlijk minder ervoeren en beschouwden de kwesties meer als uitdagingen. Daarnaast stonden ze open voor wederzijds begrip en schappelijke compromissen.

Bij het toepassen van een confrontatiestrategie nam het publiek een kritische of vijandige houding aan ten opzichte van de extremistische opvattingen en sprekers. De sprekers werden bekritiseerd als kortzichtig en generaliserend, en gestigmatiseerd als simplistisch, dom en extreem. Bovendien viel het op dat het publiek voorkennis had van FvD en hen daarom stigmatiseerden als rechtsextremistisch, maar daarna echter uitgebreid ingingen op de opvattingen. Dus ondanks scherpe kritiek werden de sprekers en hun opvattingen echter nog steeds als legitiem en normaal beschouwd.

Deze resultaten liggen grotendeels in overeenstemming met het onderzoek van De Jonge en Gaufman (2022, p. 783) die concludeerden dat de media rechtsextremisme normaliseren door voornamelijk een accommodatiestrategie in hun verslaggeving. In beide studies ontbreekt het aan een demarcatiestrategie, omdat de rechtsextremistische actoren als legitiem en normaal worden behandeld. De resultaten uit dit onderzoek sluiten aan op de theorie van Bolet en Foos (2023, p. 34), die stelt dat het publiek eerder geneigd is in te stemmen met rechtsextremistische opvattingen wanneer journalisten geen tegenstand bieden. Bovendien hanteerde het publiek, bij de sprekers en opvattingen over 'omvolking' en de bedreiging van niet-westerse immigranten, voornamelijk een confrontatiestrategie. Dat is opvallend omdat de journalist hier een kritische houding aannam ten opzichte van de sprekers en opvattingen. Dit sluit aan bij de theorie van Bolet en Foos (2023, p. 34) die concludeerde dat een kritische houding van een journalist mensen meer laat twijfelen aan de nauwkeurigheid van deze opvattingen, maar dat de normalisering desondanks niet geheel verdwijnt.

Aan de gehele tendens van de gesprekken met de respondenten viel op dat zij spraken over normale mensen met normale standpunten. Het al dan niet eens zijn met bijvoorbeeld 'omvolking' werd gezien als een gewoon meningsverschil, terwijl het een term is afkomstig van nazi-Duitsland (De Bruin, 2021, p. 63). Dit is alarmerend voor de toekomst van het publieke discours over wat wel en niet acceptabel is.

Dit onderstreept ook de grote rol en invloed van de normaliserende houding van media, omdat wanneer rechtsextremistische actoren vrijuit kunnen spreken zonder weerstand, het publiek dit op vergelijkbare wijze normaliseert. Bovendien is het opvallend dat het publiek de documentaire als noodzakelijk en relevant beschouwt, omdat het meningen blootlegt die breder gedragen worden in de samenleving. Dit sluit aan op de theorie van Bolet en Foos (2023, p. 34), die stelt dat wanneer journalisten geen weerstand bieden tegen beweringen, mensen geloven dat deze opvattingen breder geaccepteerd en gedragen worden in de samenleving.

In de conclusie van het onderzoek van De Jonge en Gaufman (2022, p. 783) wordt gesteld dat de normalisering van extreemrechtse ideeën voornamelijk wordt bevorderd door een

accommodatiestrategie. In dit onderzoek is echter een combinatie van accommodatie en confrontatie vastgesteld. Dit wijst erop dat wanneer het publiek wordt blootgesteld aan extreemrechtse ideeën via media die voornamelijk een accommodatiestrategie volgen, de perceptie van het publiek genuanceerder kan zijn. Daarnaast suggereren de resultaten van dit onderzoek dat er mogelijk andere factoren een rol hebben gespeeld in dit proces.

Een van deze factoren is dat De Jonge en Gaufman (2022) zich richtten op normalisering ten opzichte van charismatische figuren, zoals Thierry Baudet. Volgens de theorie van Nettelbladt (2022, p. 1579) speelt charisma een rol in het beïnvloeden en bepalen van de agenda, door hun potentie om spanning en angst te creëren voor potentiële tragedies die zouden plaatsvinden als de gemeenschap hun defensieve mechanismen zou verliezen. Het beïnvloeden van de agenda gold in dit geval voor de interpretatie van het publiek. In deze scriptie werden verschillende sprekers als het tegenovergestelde van charismatisch gestigmatiseerd, en daarbij is het opvallend dat bij specifiek die thema's een combinatie van accommodatie en confrontatie werd gehanteerd.

Ook de theorieën van Benveniste et al. (2016, p. 12-13) en Golder (2016, p. 478) zijn een mogelijke verklaring. Benveniste en mede onderzoekers stelden dat rechtsextremistische bewegingen vaak een gematigder en realistischer imago presenteren om aantrekkelijker en acceptabeler te lijken. Ook Golder merkte op ze zich doorgaans gematigd presenteren om juridische repercussies te vermijden. Dit fenomeen was terug te zien in de documentaire, omdat de sprekers een gematigde toon probeerden aan te houden, rechtsextremisme ontkenden of het verpakten als grote zorgen over het land.

Ondanks dat werd aangegeven dat het om rechtsextremistische sprekers en opvattingen ging, leek het publiek dit tijdens het interview te vergeten, en werden zij als normale sprekers behandeld. Dit suggereert dat de strategieën van extreemrechtse actoren, zoals beschreven door Benveniste et al. (2016, p. 12-13) en Golder (2016, p. 478), effectief zijn in het beïnvloeden van het publiek. Zij lijken te worden misleid door het gepresenteerde gematigde imago en zijn niet in staat om het onderliggende en verholde extremistische gedachtegoed te herkennen, waardoor men zich niet bewust is van de extremistische aard ervan. Dit benadrukt opnieuw het belang van een kritische houding van een journalist ten opzichte van dit soort opvattingen en sprekers, omdat het mensen laat twifelen aan de nauwkeurigheid ervan (Bolet en Foos, 2023, p. 34).

Eerder in dit onderzoek werden de lopende discussie en heersende vragen over media en hun objectiviteitsparadigma aangekaart. In het objectiviteitsparadigma benadrukken journalisten neutraliteit en balans voor goede journalistiek (De Jonge & Gaufman, 2022, p. 783). Echter, is gebleken dat door dit objectiviteitsparadigma het publiek een confrontatie- en accommodatiestrategie hanteert met een nadruk op accommodatie. Hierdoor vermindert het stigma rond rechtsextremisme en verplaatst dit gedachtegoed zich steeds meer naar het centrum van het publieke debat.

Wanneer extreemrechtse denkbelden het publieke debat binnendringen, komen fundamentele principes in gevaar doordat ze haat jegens minderheidsgroepen vergroten en de sociale cohesie verstoren (Nettelblatt, 2022, p. 1578-1579). Dit roept de vraag op hoe gerechtvaardigd en ethisch het is dat journalisten onder het mom van goede journalistiek en “balans” ruimte bieden aan rechtsextremisme. Echter, dit gaat juist ten koste van de balans binnen de democratie omdat het racistische discours en praktijken legitimeert, terwijl democratieën zich hier juist tegen zouden moeten verzetten (Nettelblatt, 2022, p. 1576). De bewering van documentairemaakster Meradji dat zonder oordeel in gesprek gaan met rechts-extremisten de enige manier is om in een democratie dichter bij elkaar te komen, is dan ook niet gegrond. Integendeel, om de democratische waarden te beschermen is het belangrijk dat media strategische weerstand bieden tegen rechtsextremistisch gedachtegoed, dat grotendeels ongefundeerd en haatdragend is. Met strategische weerstand wordt niet bedoeld op een demarcatiestrategie waarin rechtsextremisme uitgesloten wordt in berichtgeving. Aangezien het rechtsextremisme met termen als ‘omvolking’ al het politieke en publieke discours zijn binnengedrongen, is demarcatie niet meer mogelijk.

Media moeten een balans vinden waarbij ze weerstand bieden tegen rechtsextremistische ideeën zonder deze als legitiem te behandelen. Zoals eerder besproken concludeert Hamelers (2020, p. 113-114) dat blootstelling aan factcheckers leidt tot lagere niveaus van overeenstemming met mis- en desinformatie omdat het korte, feitelijke argumenten gebruikt, directe tegenargumenten biedt en duidelijke uitspraken doet over de onwaarheid van informatie. Het expliciet markeren van de aard en onjuistheid van informatie heeft een grotere impact dan algemene waarschuwingen.

Om normalisering van extreemrechts gedachtegoed tegen te gaan is het voor media essentieel om voortdurend context te bieden en de grondslagen van het rechtsextremisme te benadrukken. Wanneer journalisten écht hun taak als waakhond van de democratie willen vervullen, moeten zij zich ook opstellen als échte waakhond. Kortom, demarcatie heeft plaatsgemaakt voor confrontatie en accommodatie, en nu moeten media zich richten op strategische “operatie”.

5.3 Beperkingen en vervolgonderzoek

Hoewel het onderzoek nieuwe inzichten biedt in de betekenisgeving aan rechtsextremistisch gedachtegoed, zijn er ook enkele beperkingen. Als onderzoeksmethode zijn diepte-interviews uitgevoerd, waarbij de respondenten slechts een beperkt aantal fragmenten hebben gezien vanwege de omvang van het onderzoek. Dit kan hebben geleid tot een onvolledig beeld waarop de respondenten hun interpretaties baseerden. Naast de mogelijke invloed van de beperkte getoonde beelden, suggereerden de resultaten uit de interviews dat er ook andere factoren zijn die de interpretatie van rechtsextremisme hebben beïnvloed. Dit omvat factoren zoals de sociale afstand tot de actoren, het charisma van de spreker, en persoonlijke ervaringen en eigenschappen van de

respondent. Vanwege de beperkte tijd en omvang van het onderzoek konden deze factoren niet diepgaand worden onderzocht. Om een concreet inzicht te krijgen in het normaliseringproces van individuen, is het voor toekomstige studies relevant om diepgaand en gedetailleerd onderzoek te doen naar micro-mechanismen, waarbij deze factoren worden betrokken. Hierdoor kan beter begrepen worden waarom, wanneer en hoe normalisering plaatsvindt op individueel niveau.

Daarnaast vond dit onderzoek plaats in een onnatuurlijke setting. Ten eerste werd een documentaire gebruikt waarin specifiek rechtsextremisten aan het woord kwamen, wat geen representatief beeld geeft van de praktijk, waar dit gedachtegoed vaak minder expliciet aanwezig is, bijvoorbeeld aan een talkshowtafel. Daar komt bij dat de interviews mogelijk hebben geleid tot een vertekend beeld, omdat respondenten als het ware “gedwongen” werden om aandacht te besteden aan de onderwerpen uit de fragmenten, waardoor het geen natuurlijke situatie was. Dit kon er mogelijk toe leiden dat respondenten sneller een confrontatiestrategie hanteerden. Voor toekomstig onderzoek is het daarom belangrijk de focus te leggen op natuurlijke settings. Dit betekent dat het publiek in een realistische en representatieve omgeving wordt getoetst, bijvoorbeeld door middel van een experiment. Daarnaast kan een onderzoek zich richten op situaties waarin het rechtsextremistische gedachtegoed minder expliciet aanwezig is, zoals bij talkshow- of nieuwsuitzendingen.

6 Literatuurlijst

- Agius, C. Edney-Browne, A., Nicholas, L., & Cook, K. (2023). Anti-feminism, gender and the far-right gap in C/PVE measures. In A. K. Rothermel & L. J. Shephard (Eds.), *Gender and the Governance of Terrorism and Violent Extremism* (1st ed., pp. 181-205). Routledge.
- Algemene Inlichtingen- en Veiligheidsdienst. (2018). *Rechts-extremisme in Nederland: Een fenomeen in beweging* (AIVD Publicatie Nr. 2018). Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties.
- Algemene Inlichtingen- en Veiligheidsdienst. (2023). *Anti-institutioneel in Nederland: een ernstige dreiging voor de democratische rechtsorde?* (AIVD Publicatie Nr. 2023). Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties.
- Ali, S. S. (2021). Far-right extremism in Europe. *Journal of European Studies*, 37(1), 119-139. <https://asce-uok.edu.pk/journal/index.php/JES/article/view/171>
- Anievas, A., & Saull, R. (2022). The far-right world politics/world in the far-right. *Globalizations*, 20(5), 715-730. <https://doi.org/10.1080/14747731.2022.2035061>
- Benveniste, A., Campani, G., & Lazaridis, G. (2016). The concepts and its definitions. In G. Lazardis, G. Campagni, & A. Benveniste (Eds.), *The rise of the far right in Europe: Populists shifts and 'othering'*. Palgrave Macmillan.
- Berezin, M. (2019). Fascism and populism: Are they useful categories for comparative sociological analysis? *Annual Review of Sociology*, 45, 345-361. <https://doi.org/10.1146/annurev-soc-073018-022351>
- Bolet, D., & Foos, F. (2023). Media platforming and the normalisation of extreme right views. *SSRN*. <https://doi.org/10.31235/osf.io/urhxy>
- De Bruin, J. (2001). Dutch television soap opera, ethnicity and girls' interpretations. *International Communication Gazette*, 63(1), 41-56. <https://doi.org/10.1177/0016549201063001004>
- De Bruin, R. (2021). European union as a road to serfdom: The alt-right's inversion of narratives on European integration. *Journal of Contemporary European Studies*, 30(1), 52-66. <https://doi.org/10.1080/14782804.2021.1960489>
- De Jonge, L. (2019). The populist radical right and the media in the Benelux: Friend or foe? *The International Journal of Press/Politics*, 24(2), 189-209. <https://doi.org/10.1177/1940161218821098>
- De Jonge, L., & Gaufman, E. (2022). The normalisation of the far right in the Dutch media in

- the run-up to the 2021 general election. *Discourse & Society*, 33(6), 773-787.
<https://doi.org/10.1177/09579265221095418>
- Duckitt, J. (2022). Authoritarianism: Conceptualization, research, and new developments. In G. G. Sibley & D. Osborne (Eds), *The Cambridge handbook of political psychology* (pp. 177-197). Cambridge University Press. <https://doi.org/10.1017/9781108779104>
- Flick, U. (2018). Charting the routes. In U. Flick (Ed.), *The SAGE handbook of qualitative data collection* (pp. 2-21). Sage Publications. <https://doi.org/10.4135/9781526416070>
- Golder, M. (2016). Far right parties in Europe. *Annual review of political science*, 19, 477-497.
<https://doi.org/10.1146/annurev-polisci-042814-012441>
- Gubrium, J. F., & Holstein, J. A. (2012). Narrative Practice and the Transformation of interview Subjectivity. In J. F. Gubrium, J. A. Holstein, A. B. Marvasti, & K. D. McKinney (Eds), *The SAGE handbook of interview research: The complexity of the craft* (pp. 27-43). SAGE Publications. <https://doi.org/10.4135/9781452218403>
- Hameleers, M. (2020). Separating truth from lies: Comparing the effects of news media literacy interventions and fact-checkers in response to political misinformation in the US and Netherlands. *Information, communication & society*, 25(1), 110-126.
<https://doi.org/10.1080/1369118X.2020.1764603>
- Hameleers, M. (2023). Debasing language expressed by two radical right-wing populist leaders in the Netherlands: Geert Wilders and Thierry Baudet. In O. Feldman (Ed.), *Debasing political rhetoric: Dissing opponents, journalists, and minorities in populist leadership communication* (pp. 55-71). Springer Nature.
<https://doi.org/10.1007/978-981-99-0894-3>
- Hameleers, M., & van der Goot, E. (2024). Look at what the real facts and experts say! The use of expert references and objectivity claims in disinformation: A qualitative exploration and typology. *Journalism*. Advance online publication.
<https://doi.org/10.1177/1464884924125738>
- Hendrix, F. (2023, 27 november). Serie Eigen Volk Eerst schetst ongefilterd profiel van extreemrechtse Nederlanders: 'Wat schuilt er achter die ideeën?' *Parool*.
<https://www.parool.nl/kunst-media/serie-eigen-volk-eerst-schetst-ongefilterd-profiel-van-extreemrechtse-nederlanders-wat-schuilt-er-achter-die-ideeen~b44cecfa/>
- Howe, P. (2017). Eroding norms and democratic deconsolidation. *Journal of Democracy*, 28(4), 15-29.

- Jackson, P. (2020). Transnational neo-nazism in the USA, United Kingdom and Australia. *George Washington University*.
<https://extremism.gwu.edu/sites/g/files/zaxdzs5746/files/Jackson%20-%20Transnational%20neo%20Nazism%20in%20the%20USA%2C%20United%20Kingdom%20and%20Australia.pdf>
- Jylhä, K. M., Rydgren, J., & Strimling, P. (2022). Xenophobia among radical and mainstream right-wing party voters: prevalence, correlates and influence on party support. *Ethnic and Racial Studies*, 45(16), 261-286. <https://doi.org/10.1080/01419870.2022.2061866>
- Katsambekis, G. (2023). Mainstreaming authoritarianism. *The Political Quarterly*, 94(3), 428-436. <https://doi.org/10.1111/1467-923X.13299>
- Koehler, D. (2016). Right-wing extremism and terrorism in Europe: Current developments and issues for the fu. *Prism*, 6(2), 84-105. <https://www.jstor.org/stable/26470450>
- Mazareeuw, A. (2023, 28 november). 'Eigen volk eerst' past in de bredere trend van de normalisering van extreem gedachtengoed. *De Volkskrant*.
<https://www.volkskrant.nl/columns-van-de-dag/eigen-volk-eerst-past-in-de-bredere-trend-van-de-normalisering-van-extreem-gedachtengoed~b45e3a1a/>
- Meier, J., Bögelein, N., & Neubacher, F. (2022). A biographical perspective on processes of radicalization. *European Journal on Criminal Policy and Research*, 28(2), 155-176.
<https://doi.org/10.1007/s10610-021-09498-z>
- Meradji, S. (Director). (2023). Eigen Volk Eerst [Documentaire]. Publieke Omroep; PowNed.
- Mudde, C. (2019). *The far right today*. Polity Press.
- Nettelbladt, G. (2022). From scandalization to normalization: Conceptualizing the mainstreaming of far-right contestations in participatory processes. *European Planning Studies*, 31(8), 1575-1593. <https://doi.org/10.1080/09654313.2022.2072682>
- Niederer, S. & Groen, M. (2020). The circulation of political news on Twitter during the Dutch elections. In S. Niederer & R. Rogers (Eds.), *The Politics of Social Media Manipulation* (pp. 123-146). Amsterdam University Press. <https://doi.org/10.2307/j.ctv1b0fvs5>
- Nilan, p. (2021). *Young people and the Far Right*. Palgrave Macmillan.
- NOS. (2017, 21 december). 'Baudet moet zich er heel bewust van zijn wie hij de hand schudt'. *NOS Nieuws*. <https://nos.nl/artikel/2208593-baudet-moet-zich-er-heel-bewust-van-zijn-wie-hij-de-hand-schudt>
- NOS. (2022, 18 oktober). Grote zorgen in de Tweede Kamer over complottheorie Baudet. *NOS*

- Nieuws*. <https://nos.nl/artikel/2448865-grote-zorgen-in-de-tweede-kamer-over-complottheorieen-baudet>
- Otjes, S., & Louwse, T. (2013). Populist in Parliament: Comparing left-wing and right-wing populism in the Netherlands. *Political Studies*, 63(1), 60-67.
<https://doi-org.eur.idm.oclc.org/10.1111/1467-9248.12089>
- Pantucci, R., & Ong, K. (2021). Persistence of right-wing extremism and terrorism in the West. *Counter Terrorist Trends and Analysis*, 13(1), 118-126.
<https://www.jstor.org/stable/26979992>
- Parker, C., Scott, S., & Geddes, A. (2019). Snowball sampling. In P. Atkinson., S. Delamont., A. Cernat., J. W. Sakshaug & R. A. Williams (Eds.), *SAGE research methods foundations*. SAGE Publications Ltd. <http://methods.sagepub.com/foundations/snowball-sa...>
- Roulston, K., & Choi, M. (2018). Qualitative interviews. In U. Flick (Ed.), *The SAGE handbook of qualitative data collection* (pp. 233-249). Sage Publications.
<https://doi.org/10.4135/9781526416070>
- Sanders, R., & Jenkins, L. D. (2023). Patriarchal populism: The Conservative political Action Coalition (CPAC) and the transnational politics of authoritarian anti-feminism. *The International Spectator*, 58(3), 1-19. <https://doi.org/10.1080/03932729.2023.2225660>
- Schreier, M. (2018). Sampling and generalization. In U. Flick (Ed.), *The SAGE handbook of qualitative data collection* (pp. 84-97). Sage Publications.
<https://doi.org/10.4135/9781526416070>
- Schrøder, K. C. (2018). Audience reception research in a post-broadcasting digital age. *Television & New Media*, 20(2), 155-196. <https://doi.org/10.1177/1527476418811114>
- Slomp, P. (2024, 10 juni). Radicaal-rechts schudt Europees Parlement op, maar politiek midden blijft overeind. *NU.nl*. <https://www.nu.nl/europese-verkiezingen/6316190/radicaal-rechts-schudt-europees-parlement-op-maar-politiek-midden-blijft-overeind.html>
- Sterkenburg, N. (2021). Van actie tot zelfverwezenlijking: routes van toetreding tot radicaal- en extreemrechts. *Universiteit Leiden*. <https://hdl.handle.net/1887/3176648>
- Strömbäck, J. (2023). Political alternative media as a democratic challenge. *Digital Journalism*, 11(5), 880-887. <https://doi.org/10.1080/21670811.2023.2178947>
- Taneski, N., & Idrizi, A. (2020). Concept of right-wing extremism and terrorism. *Knowledge – International Journal*, 38(5), 1079-1085. <https://eprints.ugd.edu.mk/id/eprint/23972>

- Taylor, B. (2021). Alt-right. In Z. A. Casey (Ed.), *Encyclopedia of Critical Whiteness Studies in Education* (2nd ed., pp. 15-22). Brill. <https://ebookcentral-proquest-com.eur.idm.oclc.org/lib/eur/detail.action?docID=6423285>
- Vallenga, S. (2018). Anti-semitism and islamophobia in the Netherlands: concepts, developments, and backdrops. *Journal of Contemporary Religion*, 33(2), 175-192. <https://doi.org/10.1080/13537903.2018.1469257>
- Van Ditmars, M. M. (2022). Political socialization, political gender gaps and the intergenerational transmission of left-right ideology. *European Journal of Political Research*, 62(1), 3-24. <https://doi.org/10.1111/1475-6765.12517>
- Wernet, A. (2014). Hermeneutics and objective hermeneutics. In U. Flick (Ed.), *The SAGE handbook of qualitative data analysis* (pp. 234-246). Sage Publications Ltd. <https://doi.org/10.4135/9781446282243>
- Williams, M., & Moser, T. (2019). The art of coding and thematic exploration in qualitative research. *International Management Review*, 15(1), 45-55. <http://www.imrjournal.org/uploads/1/4/2/8/14286482/imr-v15n1art4.pdf>
- Wright, T. (2019). *The opening of Europe's Overton window*. Brookings Institution. <https://www.brookings.edu/articles/the-opening-of-europes-overton-window/>

Transcripten Fragmenten uit Documentaire

A1: Fragment Erwin en Vrienden op Herdenking Pim Fortuyn

Aflevering 2 – minuut 23:23 tot 26:48

Sahar: Erwin heeft een aantal van zijn vrienden bereid gevonden om te vertellen wat ze voelen en denken. Ik ben benieuwd wat deze mensen vinden wat blijkbaar zo gevoelig ligt dat ze bang zijn om verkeerd begrepen te worden.

Persoon 1: Ik ben zelf bedreigd omdat ik opkom voor behoud van de traditie. Omdat ik zeg: “We willen onze traditie behouden”. Ik mag bijvoorbeeld niet zeggen: “Ik hou van Zwarte piet”. Dat is heel erg, vind ik, in een vrij Nederland.

Sahar: En gaat het dan alleen om zwarte piet?

Persoon 1: het gaat om de normen en waarden van Nederland.

Sahar: wat zijn dat, de Nederlandse normen en waarden?

Persoon 2: Wat bijvoorbeeld is op school, dan is Sinterklaasfeest of weet ik veel wat voor feest en dan mag er bijvoorbeeld geen varkensvlees meekomen... omdat die moslimkinderen daar ook allemaal zitten en dat mag niet bij elkaar komen. Maar hier in Nederland is het gewoon normaal dat er varkensvlees gegeten wordt. Dan kunnen ze toch niet zeggen: ‘Er mag geen varkensvlees meer komen.’ Nee, zij moeten ook accepteren, dat accepteren dat ze geen varkensvlees eten en zij moeten weten dat wij wel varkensvlees eten. En dat moet gewoon op 1 tafel kunnen liggen op een schoolfeest. Ik moest mij ook aanpassen, ik kom uit Duitsland, ik moest me ook aanpassen.

Sahar: Op welke punten moest jij je aanpassen?

Persoon 2: Het begint er al mee dat je die taal leert. Heel veel mensen die hier naartoe komen, leren niet eens de taal.

Erwin: Ons leefgebied, ons denkgebied, dat telkens kleiner wordt, telkens enger wordt. Ik denk zelf dat wij op dit moment de grens duidelijker moeten stellen, van: dit is onze grens. Dit

is het en dit houden we. Dit is ons Nederland. En dit is ook het Nederland waar zij deel van uit maken. Maar op het moment dat jij spuugt op onze normen, waarden, tradities, onze cultuur... Dan ben je wat mij betreft het Nederlanderschap niet waard.

Persoon 3: Maar dan moet het wel van beide kanten komen, het respect. En dat mis je dan soms. Dan voel je toch wel een bepaalde vorm van discriminatie vanaf de andere kant.

Sahar: Oh ja? Kan je een voorbeeld geven?

Persoon 3: Ik ben vroeger in Suriname geweest. Overheersend leven daar wel andere volkeren, zal ik maar zeggen, met andere huidskleur. En dan kom je daar als blanke... Dat woord is eigenlijk ook al belanden nu. Er werd dan naar je gekeken op een bepaalde manier. Ik voelde mij daar toen wel gediscrimineerd, terwijl Suriname toen nog wel bij Nederland hoorde.

Einde fragment.

A2: Fragment Iem al Biyati, Jongerenorganisatie Forum voor Democratie

Aflevering 1 - minuut 07:24 tot 09:49.

Sahar: Een van de grootste stents op de demonstratie is die van Forum voor Democratie. De 24-jarige Iem al Biyati lijkt hier alles te organiseren. Ze is de voorzitter van de jongerenpartij van de FvD. Met meer dan 5000 leden is het de grootste politieke jongerenbeweging van Europa.

Gesprek begint:

Iem: Hallo.

Sahar: Hoi, Sahar. Aangenaam.

Sahar: Waar staat Forum voor jou voor?

Iem: Ik denk dat Forum voornamelijk staat voor zelfbeschikking voor vrijheid van het individu. Dingen die het leven ook absoluut maken, niet dat relatieve van wat we nu zien met transgenders of whatever.

Sahar: Wordt Forum gezien als extreemrechts?

Iem: Ik denk wel steeds minder. Wij vinden veel dingen gewoon normaal die eigenlijk ook normaal zijn. Zoals bijvoorbeeld de discussie over man of vrouw en dat wij niet willen dat kinderen op de basisschool wordt verteld dat je je borsten mag afsnijden als je zestien jaar bent en je bent niet tevreden met hoe je eruitziet. Dat vind ik extreem. Dus als wij dan zeggen dat moeten we niet doen bij jonge kinderen dan is het juist iets normaals. Maar als het gaat over FvD die kritiek heeft op massa-immigratie, vind ik ook niet extreem. Want het gaat nogmaals niet over haat op mensen die hier naartoe komen en een soort persoonlijke afkeer naar hen toe maar naar het beleid dat ertoe leidt dat wij in 1 jaar 400.000 nieuwe mensen binnenlaten. Terwijl wij voor de mensen die er nu zijn, de Turken en Marokkanen die er ook al zijn, wij kunnen hen niet eens voorzien van een woonplaats.

Sahar: Jij bent van buitenlandse afkomst, ik ben van buitenlandse afkomst.

Iem: Wat is jouw afkomst?

Sahar: Iraans, Pers.

Iem: Pers, leuk. Ik ben Koerdisch. Irakees-Koerdisch. En Nederlander uiteraard.

Sahar: Ik ook. En Nederlander uiteraard. Wat nou als de grenzen waren gesloten voordat wij er waren?

Iem: Ja... Kijk het is... Je moet bepaalde dingen loskoppelen van jou als persoon. Want er zijn heel veel dingen die ik op persoonlijk niveau niet leuk vind maar ja, moet ik daar dan beleid op gaan baseren?

Einde gesprek

Sahar: Dat wat extreemrechts zou zijn, is volgens Iem normaal. Eigen volk eerst en conservatieve gender ideeën. Ik ben benieuwd hoe haar ideale NL eruitziet, maar Iem moet door en ik wil nog naar wat sprekers luisteren.

Op de achtergrond speech van iemand: "Onze vijand zit niet in Rusland. Onze vijand zit hier. Dit kabinet. Onze vijand zit in Brussel, maar wij zijn deze megalomane gekte spuugzat. We gaan dit niet langer pikken. Klaar met massa-immigratie, klaar met woke en klaar met de boerenhaat.

Aflevering 2 – minuut 19:19 tot 23:23.

Femke: * Aan de telefoon* Hallo, u spreekt met Femke. Kan ik twee keer Menu C, is dat? Foe yonh hai. Is goed.

Sahar: Eten jullie vaak Chinees?

Femke: Een keer per maand misschien. Wij eten wel heel vaak buitenlands. We hebben zondag nog lekkere roti zitten eten. Wat dat betreft hou ik daar wel van.

Spreekshot: Ik ben bij Femke en Jan. Jan is loodgieter en Femke werkt in de zorg. Femke en Jan zijn kopstukken binnen de Volksnationalistische Actiegroep Identitair Verzet. Ze zijn tegen de multiculturele samenleving.

Gesprek begint

Sahar: Hebben jullie eigenlijk, wanneer je iets een grens vindt van: nu vind ik het niet meer passen bij Nederland... En wanneer je zegt: 'Nee, dit is wel oke', dat dit van een andere cultuur hier is'.

Jan: Ik vind het een probleem worden als bepaalde dingen mij opgedrongen worden. Als er bij bepaalde gelegenheden een zoi moslims buiten gaat bidden en ik moet daarnaar kijken, dan vind ik het storend worden.

Sahar: jij kunt bijvoorbeeld een offerfeest zien en je eraan storen. Iemand anders kan erlangs rijden en denken: het zal wel.

Jan: Ik heb jaren in de visindustrie gewerkt. Wij werkten met name met bevroren producten. Nou als je kijkt naar de waslijst aan HACCP-normen en EG-normen, waar ik me aan moest houden voordat ik überhaupt de fabriekshal in mocht lopen. En ik zie hier tijdens een Offerfeest een vrachtwagentje opengaan en er worden schaapjes achter in dat vrachtautootje geslacht. En dat wordt zo meegenomen, dan denk ik: waar blijven dan die regeltjes? Dat vind ik dan het stukje storende, zeg maar.

Sahar: Je hebt het gevoel alsof jij op bepaalde vlakken beperkt wordt in het leven.

Jan: Nee hoor, ik word niet beperkt. Maar ik vind wel dat bepaalde bevolkingsgroepen meer voorgetrokken worden.

Femke: Je ziet dat politie vaak milder is... Ik denk wel dat er vaak milder wordt gehandeld. Terwijl zij zelf vinden dat ze harder worden aangepakt.

Sahar: Over welke groeperingen heb je het dan, die het anders beleven?

Femke: Marokkanen zelf. Zij vinden vaak dat ze gediscrimineerd worden. Dat ze sneller worden opgepakt, sneller staande worden gehouden.

Jan: Ik vind wel dat Marokkanen op bepaalde vlakken harder aangepakt worden. Maar ik vind dat ook gewoon terecht. Als je kijkt naar de criminaliteitscijfers, daar zijn de Marokkanen oververtegenwoordigd. Tegenwoordig doen ze dat heel slim bij het CBS. Want tweede en derde generatie Marokkanen worden niet meer weggezet als allochtoon. Dat worden natuurlijk gewoon Nederlanders waardoor dat inderdaad weer een beetje recht wordt getrokken. Maar het blijven Marokkanen. Als je het ze vraagt dan is er niet een die zegt: 'ik ben Nederlander'. Ze zullen allemaal zeggen: 'Ik ben Marokkaan'.

Sahar: Stel nou er zitten nu Marokkanen te kijken en die voelen zich gekwetst.

Jan: Nou jammer dan. Ik heb altijd recht op mijn eigen mening en als ik die uit en iemand voelt zich daardoor gekwetst. Ja sorry, ik voel me ook weleens gekwetst. Kweek een ruggengraat, pak jezelf op en ga door.

Femke: Ja... Weet je, nee, nee, nee. Dit is een bevolkingsgroep die het er willens en wetens naar heeft gemaakt, maar ook willens en wetens elkaar de hand boven het hoofd houdt. 'Het is er maar een, het is een rotte appel.' Zo benoemen zij dat zelf. Maar nee, als mijn buurman een pedofiel is, is dat niet een rotte appel, dan is dat gewoon een pedofiel en dan heb ik daar helemaal niks mee. En als Marokkanen zich ook zo op zouden opstellen, zou je een heel ander verhaal hebben.

Einde gesprek

Sahar: Femke en Jan zijn onwrikbaar in hun overtuigingen. Voor hen zijn het feiten. Marokkanen zijn volgens hen oververtegenwoordigd in de criminaliteitscijfers. En ondertussen zouden ze ander worden behandeld dan Nederlanders.

Aflevering 4 – Min 10:00 tot 14:20

Sahar: Ik ga nu een aantal maanden iedere week naar een bruin café in Den Haag. Hier komen Koos, Tion en Mirije bij elkaar om de staat van Nederland te bespreken. De drie vrienden zijn bang dat al het Nederlandse door de komst van immigranten met een niet-westerse cultuur vervangen wordt. Dit heet omvolking.

Gesprek begint

Sahar: Ik ben ergens heel erg benieuwd naar. Er is een term vandaag de dag: omvolking. Ik ga de definitie oplezen, want ik heb daar vragen over. 'Wanneer gesproken wordt van omvolking, wordt meestal verwezen naar bepaalde stadswijken waar door massa-immigratie en concentratie van bewoners met een migratieachtergrond, allochtonen, een steeds groter aandeel van de bevolking zijn gaan vormen.'

Koos: Het is gewoon een observatie. Je ziet iets gebeuren. En dat kun je gewoon... benoemen.

Mirije: Vaststellen.

Sahar: Ben ik dan ook een probleem?

Koos: Nee...

Sahar: En waarom niet? Het gaat om de migratieachtergrond.

Mirije: Het gaat om de massa's. Daar gaat het om.

Sahar: Maar ik hoor toch bij de groep 'migratieachtergrond'? Dus wat is dan het verschil?

Koos: Maar je moet ze niet allemaal over een kam scheren. Want je hebt dus migranten uit Indonesië, uit China en uit Iran.

Mirije: Uit Iran, die vaak moesten vluchten.

Koos: De grootste bedreiging, dat zijn die mensen uit Afrika. Dat zijn allemaal Arabieren, en ook het Midden-Oosten.

Tion: Arabische volkeren.

Koos: Die zijn in mijn ogen toch wel agressief. Je kunt zeggen, wat er nu in Nederland zit kan

nog. Alleen moet je zorgen dat er niet nog meer dominantie van moslimgroepen komt. Dus die Noord-Afrikaanse islamitische gewoontes zoals het slachtfest en een dominantie in de openbare ruimte, daar moet je grenzen aan stellen. Zoals het nu is, kan het nog net maar je moet stellen: we willen het niet nog erger.

Mirije: Je kunt het nu nog reguleren.

Koos: Want kijk, als je stopt met importeren, dan wordt het ook niet erger. Dan heb je een vaste groep van, pak 'm beet, 3 miljoen moslims, die zullen genoeg opvallen.

Sahar: Hoe ga je dit reguleren?

Koos: Het klinkt wel erg, maar het is toch noodzakelijk. We moeten weer net als in de jaren 60 de geboortebeperving... Dus niet dwingen, maar toch wel zodanig stimuleren...

Tion: Faciliteren

Koos: Dat mensen niet meer dan twee kinderen krijgen.

Sahar: Voor mensen met een migratieachtergrond.

Gezamenlijk: Voor iedereen.

Sahar: Ook voor Nederlanders.

Koos: Voor Nederlanders is het niet nodig want die krijgen al minder...

Mirije: Die krijgen al minder dan twee kinderen.

Koos: Maar er zijn genoeg moslimmigranten die er vier of vijf krijgen. Dus dat is op de lange termijn, ik weet niet of dat complotdenken is maar ik denk dat heel veel moslims met jihadistisch gedachtegoed ook weten dat zij, als ze maar productief genoeg zijn, wat betreft de grootte van het gezin, op de langere termijn toch een meerderheid gaan vormen.

Mirije: Erdogan heeft een aantal jaar geleden gezegd tegen de Turkse gemeenschappen in Eu landen. 'Jullie moeten zorgen dat je een goede functie krijgt, dat je in de betere wijken komt te wonen, en dat je veel kinderen krijgt.

Tion: En vooral dat laatste.

Mirije: Vooral dat laatste. Veel kinderen.

Sahar: Ik ga heel eerlijk met jullie zijn, ik vind dit een lastig punt. We hebben nu een bepaald systeem, een bepaalde regering. Wat moet er gebeuren?

Koos: Er moet een andere regering komen.

Mirije: Een rechtse regering

Sahar: VVD is ook rechts

Mirije: Ik vind de VVD geen liberale partij

Sahar: En hoe komt er een andere regering?

Mirije: Verkiezingen.

Tion: Door goed te stemmen.

Koos: De mensen moeten bewust worden van dat het fout gaat.

Tion: Vooral bewustwording.

Koos: Dat het fout gaat. En als mensen dat snappen, gaan ze vanzelf wel op een andere partij stemmen. Dan gaan ze echt niet meer op D66 stemmen.

Sahar: Maar jullie leggen je er wel bij neer op het moment dat het overgrote deel van de bevolking daar dus niet voor kiest. Want jullie zeggen, via stemmen.

Tion: Als het overgrote deel dat heel bewust kiest.

Einde gesprek

Sahar: Koos en zijn vrienden hebben het gevoel dat de Nederlandse identiteit, hun identiteit, bedreigd wordt. Ze zijn niet de enigen.

Gehanteerde Topicijst tijdens Interview

Deel 1: Introductie

Persoonlijke gegevens

- Wat is je naam?
- Wat is je leeftijd?
- Waar woon je?
- Wat voor een werk doe je? Welke studie?
- Op welke politieke partij heb je gestemd? En waarom?
- Ben je al bekend met de documentaire “Eigen Volk Eerst”?

Deel 2

Fragment 1 - Iem al Biyati

- Kan je vertellen wat je in dit fragment gezien hebt?
- Wat vind jij van Iem’s mening over immigratie?
- Wat vind jij van Iem’s mening over conservatieve gender ideeën?

Deel 3

Fragment 2 - Jan en Femke

- Kan je vertellen wat je in dit fragment gezien hebt?
- Wat vind je er van dat Jan benoemt dat de islamcultuur hem opgedrongen wordt?
- Hoe kijk je aan tegen het standpunt van Jan over moslims die oververtegenwoordigd zouden zijn in criminaliteitscijfers?
- Hoe kijk je aan tegen de uitspraak van Femke over dat Marokkanen een bevolkingsgroep is die er het zelf naar heeft gemaakt? – *Sahar benoemde dat Marokkanen zich hier gekwetst door kunnen voelen.*

Deel 4

Fragment 3 - Vriendengroep Erwin

- Kan je vertellen wat je in dit fragment hebt gezien?
- Wat vind je van de standpunten over dat mensen van buitenlandse afkomst zich niet zouden aanpassen?
- Hoe kijk je aan tegen de standpunten over het behoud van de Nederlandse cultuur en tradities?
- Wat vind je van de ervaring van persoon 3 in Suriname?

Deel 5

Fragment 4 – Vriendengroep Den Haag

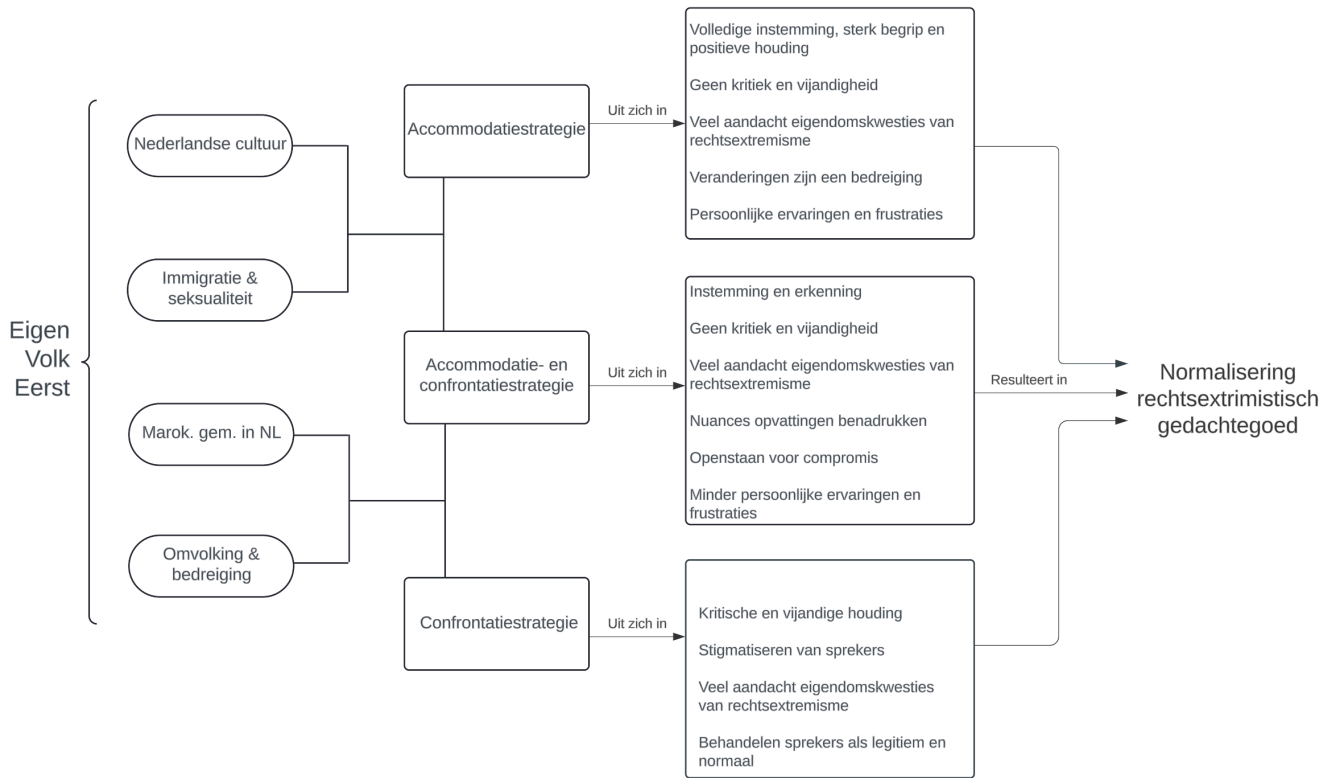
- Kan je vertellen wat je gezien hebt in dit fragment?
- Wat vind je van hun mening over dat migranten uit Arabische volken te dominant zouden zijn?
- Wat vind je van hun standpunt over geboortebeperving?

Deel 6

Evaluatie

- Wat vond je van de houding van de journalist Sahar?
- Er is kritiek op de documentaire dat de journalist niet kritisch genoeg is op de uitspraken van de sprekers. Wat vind je hiervan?
- Wat heb je nog vragen?

Codeboom met Gecreëerde Thema's

Bijlage D

Toestemmingformulier

Betreft: *scriptieonderzoek naar de reacties op de documentaireserie "Eigen Volk Eerst".*

Ik verklaar hierbij op duidelijke wijze te zijn ingelicht over de aard, methode en doel van het onderzoek.

Ik begrijp dat:

- Ik het interview op ieder moment kan stoppen
- Gegevens anoniem worden verwerkt, zonder herleidbaar te zijn tot de persoon
- De opname verwijderd wordt na uitwerking van het interview

Ik verklaar dat ik:

- Vrijwillig bereid ben aan dit onderzoek mee te doen
- De uitkomsten van dit interview verwerkt mogen worden in een verslag of wetenschappelijke publicatie
- Toestemming geef om het interview op te laten nemen door middel van een voice-recorder

Handtekening:

Naam:

Datum:

Onderzoeker Ik heb mondeling toelichting gegeven over de aard, methode en doel van het onderzoek. Opkomende vragen over het onderzoek ben ik bereid naar vermogen te beantwoorden.

Handtekening:

Naam:

Datum: